

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS**

**P A Ž Y M A
DĖL MOKYKLŲ BENDRABUČIUOSE GYVENANČIŲ VAIKŲ TEISIŲ IR TEISĖTŲ
INTERESŲ UŽTIKRINIMO**

2016–12–08 Nr. (6.7-2016-32)PR-208

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į 2013 m. įstaigoje atlikto tyrimo metu paaiškėjusius teisės aktų pažeidimus bei problemas, kylančias užtikrinant tinkamą mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų teisių bei teisėtų interesų įgyvendinimą, siekdama įvertinti pokyčius šioje srityje, priėmė sprendimą atlikti pakartotinį tyrimą savo iniciatyva, kurio metu būtų surinkti ir išanalizuoti duomenys apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičių, vaikų apgyvendinimo bendrabučiuose priežastis, jų gerovės bendrabutyje užtikrinimą, ugdymo įstaigoms kylančias problemas, įgyvendinant bendrabučio veiklą, ir pan., taip pat, apibendrintų duomenų pagrindu, suinteresuotoms institucijoms būtų pateikti siūlymai dėl vaikų, gyvenančių bendrabučiuose, padėties gerinimo.

Tyrimo objektas – mokyklos, turinčios bendrabučius, ir juose gyvenantys vaikai (jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas).

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičių, sprendimą gyventi ugdymo įstaigos bendrabutyje įtakojusias priežastis ir kitą informaciją, susijusią su vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu jam gyvenant bendrabutyje.

2. Išsiaiškinti mokyklų, turinčių bendrabučius, problemas, vaikų gyvenimo sąlygas juose, išanalizuoti vaikų priėmimo į bendrabutį sąlygas (pagal mokyklos direktoriaus įsakymu patvirtintą tvarką) bei, atitinkamai, įvertinti jų atitikimą nacionaliniams bei tarptautiniams teisės aktams, surinkti duomenis apie mokyklų bendrabučiuose tiesiogiai su vaikais dirbančių asmenų (personalo) skaičių ir įvertinti jų teikiamų paslaugų vaikams prieinamumą bei kt.

3. Palyginti vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2013 m. apibendrintus duomenis (vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2013 m. birželio 21 d. pažyma Nr. (6.6- 2012-52)-PR-117 (<http://www3.lrs.lt/docs2/ZUQEMMXW.PDF>) apie mokyklų bendrabučiuose gyvenančius vaikus ir jų teisių įgyvendinimą su 2016 m. apibendrintais analogiškais duomenimis ir įvertinti situacijos pokyčius.

Tyrimo metodika. Tyrimo tikslams ir uždaviniams įgyvendinti buvo panaudoti šie tyrimo metodai:

1. *Teisės aktų analizė.*

2. *Anketinė mokyklų ir savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių apklausa bei šių pirminių tyrimo duomenų analizė.* Įgyvendinant tyrimo tikslus ir uždavinius:

2.1. 95 bendrojo ugdymo įstaigoms, turinčioms bendrabučius, pateiktos anketos su prašymu pateikti atsakymus į jose pateiktus klausimus apie:

- ugdymo įstaigos bendrabutį – didžiausią leistiną bendrabutyje gyventi mokinių skaičių, bendrabutyje faktiškai gyvenančių vaikų skaičių¹, bendrabutyje tiesiogiai su vaikais dirbančių specialistų skaičių ir problemas, kylančias užtikrinant vaikų tinkamą apgyvendinimą juose.
- ugdymo įstaigos bendrabutyje gyvenančius vaikus – pateikiant šių vaikų sąrašą, nurodant šių vaikų gimimo metus, klasę, kurioje jie mokosi, priėmimo į ugdymo įstaigą ir į ugdymo įstaigos bendrabutį datą bei gyvenimo bendrabutyje priežastis, taip pat pateikiant duomenis apie vaiko šeimą (pažymint, jei vaikas yra globojamas (rūpinamas), auga socialinės rizikos ar socialiai remtinoje šeimoje).

2.2. Gavus ugdymo įstaigų duomenis ir apibendrinus jų pateiktą informaciją apie vaiko, gyvenančio ugdymo įstaigos bendrabutyje, šeimą, siekiant įvertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, gyvenimas ugdymo įstaigos bendrabutyje yra pagrįstas ir atitinka jo geriausius interesus, o tėvai, pateikę prašymą ugdymo įstaigos administracijai dėl leidimo gyventi vaikui bendrabutyje, tokiu būdu nevengia atlikti tėvų pareigų vaiko atžvilgiu, 22 miesto/rajonų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyrių buvo paprašyta pateikti informaciją apie:

- Įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą datą ir priežastis.
- Šeimos būstą ir šeimos pajamas.
- Vaikui ir jo šeimai teikiamas socialines paslaugas (kartu pateikiant nuo 2016 m. sausio 1 d. surašytų Lankymosi šeimoje aktų kopijas ir socialinio darbo su šeima ataskaitas, siekiant įvertinti šių paslaugų atitikimą vaiko ir šeimos poreikiams).
- Pokyčius šeimoje nuo įrašymo į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą.
- Priežastis, dėl kurių vaikas apgyvendintas bendrabutyje.
- Atstumą nuo gyvenamosios vietos iki mokyklos ir galimybes pasirinkti kitą, arčiau namų esančią, mokyklą ar grįžti kiekvieną dieną po pamokų į namus mokyklos/visuomeniniu transportu.
- Vaiko nuomonę dėl gyvenimo ugdymo įstaigos bendrabutyje.
- Vaiko santykius su tėvais ir broliais/seserimis.
- Vaiko grįžimo pas tėvus į šeimą dažnį.

Informacija buvo pateikta apie 100 vaikų, gyvenančių socialinės rizikos šeimose.

3. *Antrinių statistinių duomenų* (Lietuvos statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo informacinių technologijų centro ir kt.), *analizė ir jų palyginimas su pirminiais duomenimis*.

4. *Lyginamoji analizė* – 2013 m. duomenų apie mokyklų bendrabučiuose gyvenančius vaikus ir jų teisių įgyvendinimą palyginimas su 2016 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje apibendrintais analogiškais duomenimis, pokyčių vertinimas.

Pagrindinės tyrimo rezultatų apibendrinime vartojamos sąvokos:

1. *Vaikas* – žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnis).

2. *Mokinys* – asmuo, kuris mokosi (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 2 straipsnio 15 dalis)

¹ Duomenys rinkti apie 2016 m. gegužės 1 d. ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenusius mokinius (vaikus). Šiais duomenimis remiamasi (statistinė informacija analizuojama) visoje šioje vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažymoje.

3. *Ikimokyklinio ugdymo mokykla* – neformaliojo švietimo mokykla, vykdanči ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo programas.

4. *Bendrojo ugdymo mokykla* – formaliojo švietimo mokykla (tipai – pradinė mokykla², progimnazija³, pagrindinė mokykla⁴, vidurinė mokykla⁵ ir gimnazija⁶) (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 1 punktą).

5. *Specialioji mokykla* – mokykla, skirta mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdyti (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 14 straipsnio 7 dalis).

6. *Socialinės rizikos šeima* – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniui, protiniam, dvasiniam, doroviniui vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos šeimai priskiriama ir šeima, kurios vaikui įstatymų nustatyta tvarka yra nustatyta laikinoji globa (rūpyba) (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 2 straipsnio 8 dalis).

Tyrimo metu nustatyta:

I. UGDYMO ĮSTAIGŲ, TURINČIŲ BENDRABUČIUS, SKAIČIUS

Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys statistinės informacijos apie vaikus rinkimą, t. y. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 695 „Dėl statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašo patvirtinimo“, nenumato duomenų rinkimo tiek apie pačių ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, skaičių, tiek apie šiuose mokyklų bendrabučiuose gyvenančių mokinių (iš jų – vaikų) skaičių, todėl, teikiant ugdymo įstaigoms užklausas, buvo pasinaudota 2013 m. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinkta informacija apie mokyklas, turinčias bendrabučius, taip pat Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įsteigta informacinė sistema AIKOS (atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema)⁷.

Apibendrinus duomenis apie bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių bendrabučius, tipus (pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalį), paaiškėjo, kad iš viso Lietuvoje yra **95** ugdymo įstaigos⁸, turinčios bendrabučius (Priedas Nr. 1), iš kurių:

² *Pradinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pradinio ugdymo programą ar pradinio ir priešmokyklinio, ikimokyklinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 3 dalis).

³ *Progimnazija* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį arba pagrindinio ugdymo programos pirmąją dalį ir pradinio ugdymo programą (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 4 dalis).

⁴ *Pagrindinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči pagrindinio ugdymo programą ar pagrindinio ugdymo ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 5 dalis).

⁵ *Vidurinė mokykla* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči vidurinio ugdymo programą ar vidurinio ir pagrindinio ugdymo programas arba vidurinio, pagrindinio ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 6 dalis).

⁶ *Gimnazija* – bendrojo ugdymo mokykla, vykdanči akredituotą vidurinio ir pagrindinio ugdymo antrąją dalį programas. Atskiru atveju gali vykdyti akredituotą vidurinio ir pagrindinio ugdymo programas ar akredituotą vidurinio, pagrindinio ir pradinio ugdymo programas (LR Švietimo įstatymo 41 straipsnio 7 dalis).

⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 23 d. įsakymas Nr. ISAK-153 „Dėl atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS) nuostatų ir duomenų saugos nuostatų patvirtinimo“; <https://aikos.smm.lt>

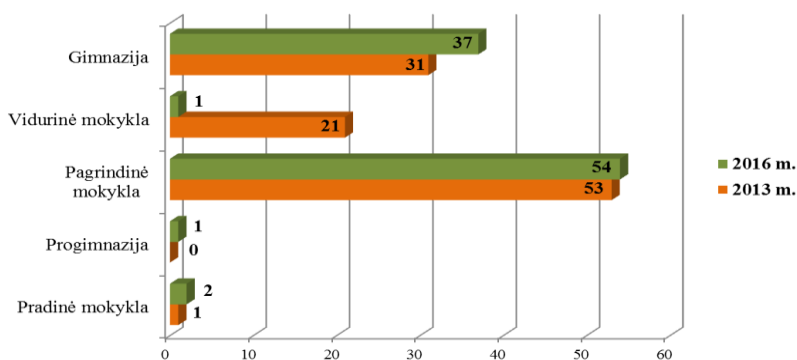
⁸ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio ir 19 straipsnio 1 dalies nuostatomis bei Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. V-839 patvirtinto Vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašo 2 punktu, vaikų socializacijos centras – tai valstybinė švietimo įstaiga, pagal vykdomas programas priskiriama bendrojo ugdymo mokyklų grupei,

- **37 – gimnazijos** (iš jų: 3 (trys) gimnazijos tipo specialiosios mokyklos – Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras ir Kauno specialioji mokykla; 7 (septynios) gimnazijos tipo menų mokyklos – Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla, Kauno Juozo Gruodžio konservatorija, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazija, Šiaulių Sauliaus Sondeckio menų gimnazija ir Vilniau Juozo Tallat – Kelpšos konservatorija; ir 1 (viena) gimnazijos tipo sporto gimnazija – Panevėžio Raimundo Sargūno sporto gimnazija).
- **1 vidurinė mokykla** (Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla).
- **54 pagrindinės mokyklos** (iš jų: 36 pagrindinės mokyklos tipo specialiosios mokyklos ir 6 pagrindinės mokyklos tipo socializacijos centrai).
- **1 progimnazija** (Ignalinos Č. Kudabos progimnazija).
- **2 pradinės mokyklos** (Biržų mokykla – darželis „Vyturėlis“ ir Elektrėnų mokykla – darželis „Žiogelis“).

Skirstant ugdymo įstaigas, turinčias bendrabučius, pagal jų priklausomybę (steigėją), daugiausiai tokių ugdymo įstaigų yra įsteigusios savivaldybės – 76, taip pat 18 ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, yra įsteigusi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, o 1 (Menachemo namų gimnazija) – Vilniaus m. žydų religinė bendruomenė.

Lyginant su 2013 m. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktais duomenimis, mokyklų bendrabučių skaičius sumažėjo – nuo 106 (2013 m.) iki 95 (2016 m.) ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius (priežastys – tinkamai išspręsti mokinių pavėžėjimo klausimai ir, atitinkamai, išnykęs apgyvendinimo bendrabutyje poreikis; mokyklų reorganizacija ir pan.). Be to, pakito ir ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, skaičius (žr. *grafikas Nr. 1*) pagal atskirus tipus (daugeliu atvejų ugdymo įstaigų tipai keitėsi dėl struktūrinių permainų, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 768 „Dėl Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“).

1 grafikas. Mokyklų bendrabučių skaičiaus pokytis

vidurinės mokyklos tipui, ir vykdanči vaiko vidutinės priežiūros priemonę. Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaikai taikomas įpareigojimas, kurį vykdan vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiamos švietimo ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre. Atitinkamai, atsižvelgus į vaikų socializacijos centro paskirtį, vaikai, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, gyvena ir šių ugdymo įstaigų bendrabučiuose. Tyrimo metu 135 vaikai, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, gyvena 6-ių vaikų socializacijos centrų – Kauno vaikų socializacijos centras „Saulutė“ (19), Kauno vaikų socializacijos centras (27), vaikų socializacijos centras „Širvėna“ (22), Vėliučionių vaikų socializacijos centras (18), Vilniaus vaikų socializacijos centras (26) ir Gruzdžių vaikų socializacijos centras (23) – bendrabučiuose.

Atsižvelgus į specifinę vaikų socializacijos centrų paskirtį, t. y., kad vaikų gyvenimas šių įstaigų bendrabučiuose yra privalomas teismo sprendimu, šioje pažymoje statistinė informacija apie socializacijos centrų bendrabučiuose gyvenančius vaikus, atitinkamose temose, pateikiama tik kaip papildoma išplėstinė informacija, kuri su duomenimis apie įprastinių mokyklų bendrabučius ir juose gyvenančius vaikus nelyginama.

II. UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIŲ UŽIMTUMAS

Remiantis apibendrintais ugdymo įstaigų pateiktais duomenimis, mokyklų turimuose bendrabučiuose yra sudaryta galimybė gyventi iš viso 5292 mokiniams. Įvertinus, kad šiuo metu bendrabučiuose faktiškai gyvena 3172 mokiniai (iš jų – 2718 vaikai) (*Priedas Nr. 1*), darytina išvada, jog užimta 60 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų.

Iš kitos pusės, yra ugdymo įstaigų, kurių turimuose bendrabučiuose gyvena maksimalus mokinių skaičius (100 proc.) – Gelgaudiškio „Šaltinio“ specialiojo ugdymo centras, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija, Panevėžio Raimundo Sargūno sporto gimnazija, Šiaulių specialiojo ugdymo centras ir Telšių „Vilties“ mokykla.

Taip pat yra mokyklų, kurių bendrabučiai, priešingai nei aukščiau nurodytais atvejais, išnaudojami itin maža apimtimi, t. y. juose užimta tik 10 – 20 proc. visų gyvenamųjų vietų (pavyzdžiui, nors Jurbarko Antano Giedraičio – Giedriaus gimnazijai priklausančiame bendrabutyje iš viso galėtų gyventi 39 mokiniai, tačiau faktiškai jame gyvena tik 5 mokiniai, nes, racionaliai sutvarkius gimnazijų tinklą ir išsprendus mokinių pavėžėjimo problemas, vaikų apgyvendinimo bendrabutyje poreikis šiuo metu yra itin mažas; Kaišiadorių rajono Algirdo Brazausko gimnazijos bendrabutyje galėtų gyventi 24 mokiniai, tačiau faktiškai gyvena tik 5). Darytina prielaida, kad dėl minėtos priežasties, t. y. siekiamos išvengti neracionalaus patalpų panaudojimo bei, atitinkamai atvejais, sutaupyti lėšas, skirtas bendrabučio išlaikymui, kai kurios ugdymo įstaigos ir priėmė sprendimus, kurie leistų tikslingai panaudoti likusias laisvas patalpas – pavyzdžiui, kaip nustatyta 2014 m. rugpjūčio 28 d. direktoriaus įsakymu Nr. V – 163 patvirtintų Pakruojo rajono Žeimelio gimnazijos bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 1 punkte, „<...> esant laisvoms vietoms, atskirai nuo mokinių gali būti apgyvendinami ir kiti asmenys, sudarę sutartis“; Prienų „Žiburio“ gimnazijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-(1.5)-142 patvirtintų Priėmimo į Prienų „Žiburio“ gimnazijos bendrabutį tvarkos aprašo 14 punkte – „mokinių atostogų metu bendrabutis gali būti išnuomotas laikinai Prienuose dirbantiems darbininkams ir kitiems atvykusiems asmenims“; Prienų „Žiburio“ gimnazijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-(1.5)-141 patvirtintų Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 6 punktas – „neapgyvendinti kambariai gali būti laikinai išnuomojami kitiems su švietimo sistema, švietėjiška bei kultūrine veikla susijusiems asmenims, taikant bendrabučio režimą ir pasirašant paslaugos sutartį“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, įvertinus, kad, priimant minėtas nuostatas dėl laisvų mokyklos bendrabučio patalpų išnuomojimo kitiems asmenims, kartu buvo numatytos ir priemonės bendrabutyje gyvenančių mokinių interesams užtikrinti – kiti asmenys apgyvendinami tik mokinių atostogų laikotarpiu, gyvenantieji privalo laikytis bendrabučio režimo ir pan. – šie mokyklų sprendimai, manytina, vaiko teisių nepažeidžia. Be to, tyrimo metu paaiškėjo ir kiti gerosios praktikos pavyzdžiai, kai, siekiant maksimaliai išnaudoti apgyvendinimo bendrabutyje galimybes, kai kuriose savivaldybėse bendrabutis, nors ir priskiriamas konkrečiai mokyklai, tačiau numatytas visiems atitinkamos savivaldybės bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams (Anykščių Jono Biliūno gimnazija⁹, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla¹⁰, Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazija¹¹, Plungės „Saulės“ gimnazija¹², Rokiškio Juozo Tumo Vaižganto gimnazija¹³, Šalčininkų

⁹ Anykščių Jono Biliūno gimnazijos direktoriaus 2011 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V – 9 patvirtintų Anykščių Jono Biliūno gimnazijos bendrabučio nuostatų 8 punktas.

¹⁰ Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos direktoriaus 2013 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. V – 283 patvirtintų Mokinių priėmimo į Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos bendrabutį tvarkos aprašo 3 punktas.

¹¹ Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2010 m. balandžio 22 d. sprendimu Nr. T1 – 143 patvirtinto Mokinių priėmimo į Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos bendrabutį tvarkos aprašo 3 punktas.

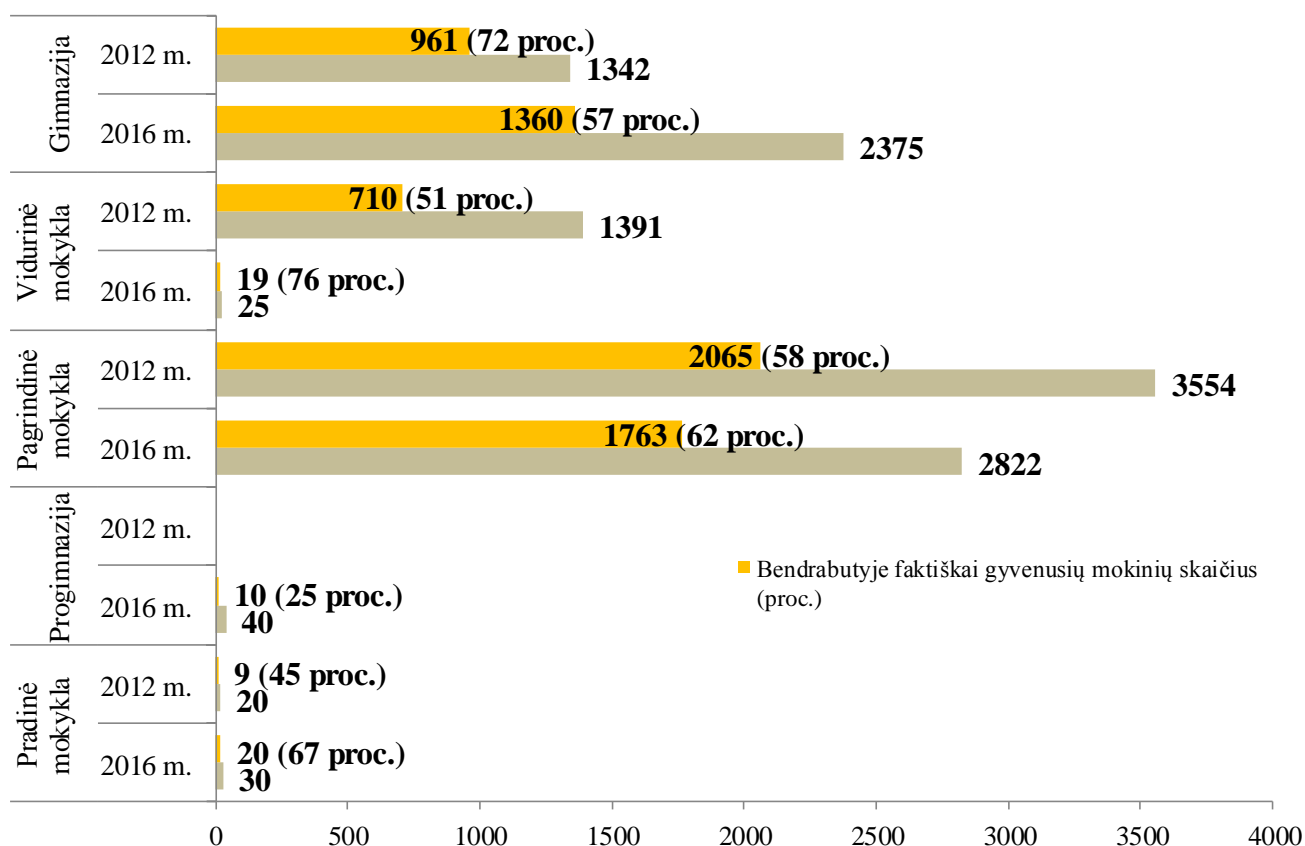
¹² Plungės „Saulės“ gimnazijos direktoriaus 2014 m. rugpjūčio 29 d. įsakymu Nr. V – 68 patvirtinto Priėmimo į Plungės „Saulės“ gimnazijos bendrabutį tvarkos aprašo 5 punktas.

¹³ Rokiškio Juozo Tumo Vaižganto gimnazijos direktoriaus 2015 m. spalio 1 d. įsakymu Nr. V – 196 patvirtintų

Jano Sniadeckio gimnazija¹⁴ ir Varėnos „Ažuolo“ gimnazija¹⁵) ar kartu ir kurios kitos konkrečios ugdymo įstaigos mokiniams (Biržų „Aušros“ pagrindinės mokyklos bendrabutyje gyvena ir Biržų „Saulės“ gimnazijos mokiniai; Ignalinos Č. Kudabos progimnazijos bendrabutyje, esant laisvų vietų, gali gyventi Ignalinos gimnazijos ir Visagino technologijų ir profesinio mokymo centro Ignalinos skyriaus mokiniai; Varėnos rajono Merkinės pagrindinės mokyklos bendrabutyje gali būti apgyvendinti Varėnos Vinco Krėvės gimnazijos mokiniai).

Lyginant esamą situaciją su 2013 m. duomenimis, darytina išvada, jog mokinių apgyvendinimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose procentas išliko beveik toks pat (2013 m. – užimta 59 proc. visų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų, o 2016 m. – 60 proc.), ir tik analizuojant bendrabučių užimtumo lygį pagal ugdymo įstaigų tipus pastebėtini ryškesni skirtumai (žr. grafikas Nr. 2).

2 grafikas. Mokyklų bendrabučių užimtumo palyginimas 2012 m. ir 2016 m. pagal ugdymo įstaigų tipus

Rokiškio Juozo Tumo Vaižganto gimnazijos bendrabučio nuostatų 9 punktą.

¹⁴ Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijos direktoriaus 2014 m. rugsėjo 1 d. įsakymu Nr. V – 422 patvirtintų Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijos bendrabučio nuostatų 14.2 punktą.

¹⁵ Varėnos „Ažuolo“ gimnazijos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V – 196 patvirtintų Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 2 punktą.

III. PRIĖMIMO Į UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUS TVARKA

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatomis, mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje. Priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarką nustato mokyklos valdymo organas.

Siekiant įvertinti šiuo metu esančią situaciją, kiek tai susiję su priėmimo į ugdymo įstaigų bendrabučius sąlygų atitikimu teisės aktams, taip pat pokyčius nuo 2013 m., buvo analizuojami vaiko teisių apsaugos kontrolieriui tyrimo metu ugdymo įstaigų pateikti Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašai. Pastebėtos šios problemos (trūkumai):

1. Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašuose, kaip buvo pastebėta ir 2013 m. vaiko teisių apsaugos kontrolierės tyrime, vis dar dažnai apsiribojama priėmimo į bendrabutį sąlygų (kriterijų) nustatymu, bendrabutyje gyvenančių mokinių teisių, pareigų ir atsakomybės įtvirtinimu, bendrabučio valdymo klausimų ir tiesiogiai su vaikais dirbančių asmenų pareigų aptarimu. Tuo tarpu vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant aiškumo, atitinkamų ugdymo įstaigų priėmimo į mokyklų bendrabučius tvarkos aprašai galėtų būti detalesni ir konkrečiau reglamentuoti priėmimo tvarkos klausimus, susijusius su:

- prašymų pateikimu (aprašuose turėtų būti aiškiai apibrėžti asmenys, turintys teisę teikti prašymus dėl vaiko(ų) apgyvendinimo bendrabutyje, taip pat turėtų būti įtvirtintas reikalavimas kartu su prašymu pateikti dokumentus, pagrindžiančius teisę gyventi mokyklos bendrabutyje – gyvenamosios vietos deklaravimo ir/ar sveikatos pažymos, (esant poreikiui) pažyma apie šeimos materialinę padėtį, sudarančią sąlygas bendrabutyje būti apgyvendintam pirmumo teises ir pan.);

- prašymo nagrinėjimo ir sprendimo dėl apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje priėmimo (prašymo nagrinėjimo ir sprendimo priėmimo tvarka bei terminai, (esant poreikiui) vaiko priėmimo gyventi į bendrabutį klausimų derinimas su miesto/rajono vaiko teisių apsaugos skyriumi¹⁶).

2. Nepaisant aukščiau minėtų Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatų, jog mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami mokiniai, priimti mokytis *ne iš tai mokyklai priskirtos teritorijos*, iš ugdymo įstaigų pateiktų Priėmimo į bendrabučius tvarkos aprašų matyti, jog dažnai šia teisės norma nėra vadovujamasi (ar vadovujamasi su išimtimis), pavyzdžiui:

- nustatyta, kad ugdymo įstaigos bendrabutyje gali gyventi tik šios mokyklos mokiniai (Trakų rajono Rūdiškių gimnazijos direktoriaus 2013 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. OV – 97 patvirtintos Mokinių priėmimo į *Trakų rajono Rūdiškių gimnazijos* bendrabutį tvarkos 6 punktas; Klaipėdos „Medeinės“ mokyklos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V1 – 57 patvirtinto Mokinių apgyvendinimo *Klaipėdos „Medeinės“ mokyklos* bendrabutyje tvarkos aprašo 3 punktas; Šakių rajono Kudirkos Naumiesčio Vinco Kudirkos gimnazijos direktoriaus 2005 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. VV-157 patvirtintų *Kudirkos Naumiesčio Vinco Kudirkos gimnazijos* bendrabučio nuostatų 5 punktas; Šeduvos gimnazijos direktoriaus 2012 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. V – 301 patvirtintos Priėmimo į *Radviliškio rajono Šeduvos gimnazijos* bendrabutį tvarkos 3 punktas; kt.).

Pastebėtina, jog, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, esant tokiam reglamentavimui gali susidaryti situacija, kad bendrabutyje bus apgyvendinti ir vaikai iš šios mokyklos aptarnavimo teritorijos, kas prieštarauja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatomis.

- įtvirtinta, jog bendrabutyje (nepriklausomai nuo to, jog vaikas gyvena atitinkamai

¹⁶ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.243 straipsnio 4 dalies nuostatomis, šešiolikos metų sulaukęs nepilnametis turi teisę gyventi atskirai nuo savo rūpintojo, jei dėl to sutikimą davė valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija.

mokyklai priskirtoje teritorijoje) gali gyventi mokiniai iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų, kai jiems nėra sąlygų mokytis namuose ar jais yra nesirūpinama; mokiniai, turintys socialinių ir pedagoginių problemų; mokiniai, kurių šeimose po nelaimingų atsitikimų (stichinių nelaimių, gaisro, šeimos nario mirties ar sunkios ligos ir kt.) susiklosto sunkios gyvenimo ir mokymosi sąlygos; mokiniai, iškritę iš bendrojo lavinimo mokyklų tinklo; mokiniai, patiriantys šeimose fizinį ar psichologinį smurtą ir pan.

Pastebėtina, jog nors tokio reglamentavimo atvejų priėmimo į bendrabučius tvarkose, lyginant su 2013 m., mažiau (sumažėjęs ugdymo įstaigų skaičius, kurių priėmimo į bendrabučius tvarkos aprašų nuostatos prieštarauja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatoms), visgi išsakytinas susirūpinimas dėl tokiu būdu galimai netinkamai sprendžiamų šeimos socialinių problemų (tikėtina, kad tam tikrais atvejais, apgyvendinant vaiką ugdymo įstaigos bendrabutyje, nepagrįstai sumažinamas socialinių paslaugų teikimo šeimai poreikis, išvengiama vaiko paėmimo iš šeimos, o bendrabučiai tampa alternatyva socialinės globos įstaigoms).

3. Kiti nustatyti trūkumai, į kuriuos, manytina, turėtų būti atsižvelgta, siekiant užtikrinti tinkamą Lietuvos Respublikos teisės aktų laikymąsi ir visapusišką, vaiko geriausių interesų principo laikymusi paremtą, vaiko gerovę:

- numatyta pareiga mokėti už gyvenimą bendrabutyje, nors, vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 6 punkto nuostatomis, mokinių gyvenimo valstybinės ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje išlaidos apmokamos iš mokyklos savininko teisės ir pareigas įgyvendinančios institucijos ūkio lėšų (Klaipėdos „Medeinės“ mokyklos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V1 – 57 patvirtinto Mokinių apgyvendinimo Klaipėdos „Medeinės“ mokyklos bendrabutyje tvarkos aprašo 4 ir 5 punktai – „mokiniai, kurių gyvenamoji vieta deklaruota ne Klaipėdos mieste, bendrabutyje gyvena nemokamai, <...> o mokiniai, kurių gyvenamoji vieta deklaruota Klaipėdos mieste, bendrabutyje gyvena mokamai <...>“).

- nurodoma, kad vadovaujamosi atitinkamais teisės aktais, nors jie konkrečios mokyklos atveju netaikytini, be to, netekę galios (pavyzdžiui, Varėnos „Ažuolo“ gimnazijos direktoriaus 2015 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V – 196 patvirtintų Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 1 punkte ir Prienų „Žiburio“ gimnazijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-(1.5)-141 patvirtintų Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 1 punkte nustatyta, kad „bendrabučio vidaus tvarkos taisyklės parengtos vadovaujantis <...> Priėmimo į bendrojo lavinimo, profesinių bei aukštesniųjų mokyklų, kurių steigėja yra švietimo ir mokslo ministerija, bendrabučių tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. rugsėjo 15 d. įsakymu <...>“ nepaisant aplinkybės, kad, visų pirma, šios mokyklos steigėja yra savivaldybė, todėl vadovautis minėtu švietimo ir mokslo ministro įsakymu nėra pagrindo, ir, antra, neatsižvelgiant į faktą, jog aukščiau šiame punkte nurodytas įsakymas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 21 d. įsakymu Nr. V-1390 buvo pripažintas netekusiu galios.

- suteikiant mokiniui ugdymo įstaigos bendrabučių ne visada įvertinama, koku atstumu mokinytis gyvena nuo mokyklos, kaip išvystyta transporto, kuriuo mokinytis važiuoja/grįžta į mokyklą/namus, sistema, kiek laiko užtrunkama pasiekti ugdymo įstaigą/namus ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, didžiuosiuose miestuose (Vilniuje, Kaune) sukurtas mokyklų tinklas ir išvystyta visuomeninio transporto sistema sudaro galimybę juose gyvenantiems vaikams mokytis ir gauti tinkamą išsilavinimą netoli nuo gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje ar patogiu laiku po pamokų grįžti į šeimą, todėl vaikai mokyklos bendrabutyje turėtų gyventi tik išimtiniais atvejais – pavyzdžiui, šalia gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje nesant galimybės visapusiškai užtikrinti ir patenkinti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių, vaiko tėvams dirbant pamaininį/naktinį darbą ir pan. Nepaisant šio aplinkybės, iš Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos ir Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos pateiktos informacijos matyti, jog nemaža dalis vaikų, kuriems suteiktas bendrabutis, nors ir negyvena

atitinkamos mokyklos aptarnavimo teritorijoje, tačiau gyvena Vilniaus mieste, todėl, manytina, galėtų kiekvieną dieną po pamokų grįžti į šeimą ar, nesant tokių galimybių, pasirinkti arčiau namų esančią ugdymo įstaigą. Tai, manytina, įgalintų glaudesnius mokyklos ryšius su tėvais (globėjais, rūpintojais), užtikrintų kokybiškesnį vaiko ir jo tėvų (globėjų, rūpintojų) bendravimą.

IV. BENDRABUTYJE GYVENANČIŲ MOKINIŲ SKAIČIUS

Remiantis preliminariais Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pateiktais duomenimis, jog 2016 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose iš viso mokėsi 340139 mokiniai, darytina išvada, jog bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičius šiuo metu sudaro apie 0.8 proc.¹⁷ visų mokyklose besimokančių mokinių (palyginimui, 2012 m. – 0.97 proc.).

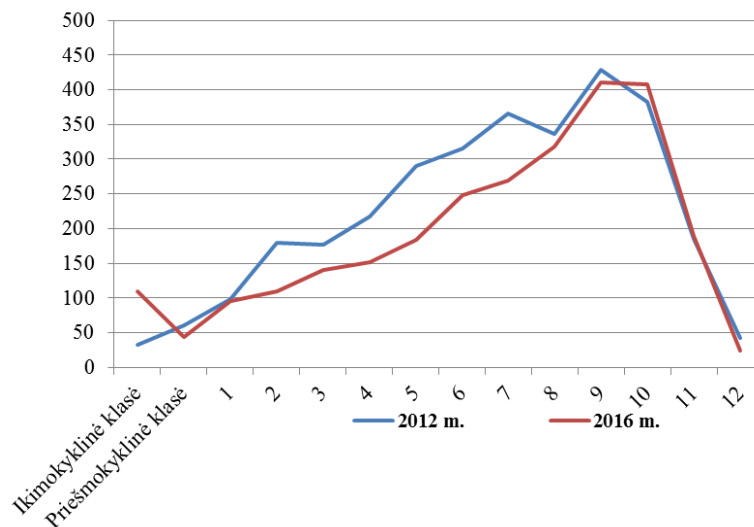
Pagal klasę¹⁸

Tyrimo metu buvo analizuojamas ir mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičius pagal klasę, kurią mokinys lanko, o gauti duomenys palyginti su 2013 m. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto tyrimo duomenimis.

Paaikškėjo, kad daugiausiai ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena 9 (skaičiuojant kartu ir I gimnazijos klasėje besimokančius vaikus) bei 10 klasę (skaičiuojant ir II gimnazijos klasėje besimokančius vaikus) lankančių vaikų – atitinkamai po 15.2 ir 15.1 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų. Šiek tiek mažiau – 8 klasėje besimokančių vaikų (11.8 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų). Mažiausiai – priešmokyklinio ugdymo grupėse bei 12 klasėje besimokančių vaikų (atitinkamai 1.6 proc. ir 0.9 proc.).

Lyginant minėtus duomenis su 2012 m. buvusia situacija darytina išvada, kad ji išliko beveik tokia pati – neįžymiai skiriasi mokinių, gyvenančių bendrabučiuose, pasiskirstymo procentas pagal klases (žr. grafikas Nr. 3).

3 grafikas. Mokinių, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, skaičiaus palyginimas pagal klases 2012 m. ir 2016 m.

¹⁷ Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliekamo tyrimo metu nebuvo galimybės įvertinti (proc.) bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičių pagal mokyklų paskirčių grupes, nes tyrimo laikotarpiu nebuvo paskelbti oficialūs ŠMM duomenys apie bendrąjį ugdymą 2015 – 2016 m.

¹⁸ Iš viso ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena (2016 m. gegužės 1 d. duomenimis) 3172 mokiniai, iš kurių – 2718 vaikai. Visgi 15 vaikų, gyvenančių bendrabutyje, mokymosi klasė nežinoma, nes Vilniaus lietuvių namai, pateikdami duomenis, nenurodė, kokias klases lanko minėti 15 vaikų, atvykę į šią ugdymo įstaigą mokyti iš Ukrainos ir Luhansko konflikto zonos.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių bendrabučiuose, skaičius

Atkreiptinas dėmesys ir į tyrimo metu paaiškėjusius atvejus, kai ugdymo įstaigų bendrabučiuose yra apgyvendinami ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus nuomone, geriausiai vaiko interesus atitinka jo gyvenimas šeimos aplinkoje bei jiems emociškai artimų asmenų (tėvų) auklėjimas ir priežiūra, ypač ankstyvajame amžiuje, todėl bendrojo ugdymo mokyklų bendrabučiuose turėtų gyventi tik mokyklinio amžiaus vaikai, o jaunesni – tik ypatingai retais išimtiniais atvejais.

Apibendrinus tyrimo metu gautus duomenis apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų amžių paaiškėjo, kad iš viso ugdymo įstaigų bendrabučiuose 2016 m. gegužės 1 d. gyveno:

- 110 (šimtas dešimt) **ikimokyklinio amžiaus** vaikų¹⁹ (5–6 metų amžiaus), iš jų: 11 vaikų pradinės mokyklos (*Biržų mokyklos – darželio „Vyturėlis“*) bendrabutyje, 41 – pagrindinių mokyklų bendrabučiuose (*Kupiškio mokyklos „Varpelis“ (4), Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos (10) ir Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos (27) bendrabučiuose*), o 58 – specialiųjų mokyklų bendrabučiuose. Šis skaičius sudaro 4.1 proc. visų mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų ir nors jis, iš vienos pusės, bendrame kontekste tik keliais procentais didesnis nei 2012 m. (33 (1.9 proc.) vaikai – 2012 m., 110 (4.1 proc.) vaikų – 2016 m.), tačiau, iš kitos pusės, ikimokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, skaičiaus padidėjimas, manytina, rodo, jog, nepaisant geriausių vaiko interesų principo ir neatsižvelgiant į vaiko teisių apsaugos kontrolierės rekomendaciją kiek įmanoma labiau mažinti itin mažo amžiaus vaikų, gyvenančių bendrabučiuose, skaičių, vis dar dažnai nededama pakankamai pastangų (šeimos, suinteresuotų institucijų ir pan.), siekiant išvengti vaiko atskyrimo nuo jiems artimiausios – šeimos – aplinkos.

- 44 (keturiasdešimt keturi) vaikai, kurie mokosi pagal **priešmokyklinio** ugdymo bendrąją programą²⁰ ir gyvena ugdymo įstaigų bendrabučiuose, iš jų: 23 specialiųjų mokyklų bendrabučiuose, 19 – pagrindinių mokyklų (*Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinės mokyklos (12), Vilniaus „Vilnios“ pagrindinės mokyklos (6) ir Varėnos rajono Merkinės pagrindinės mokyklos (1) bendrabučiuose*, po 1 – pradinės mokyklos (*Biržų mokyklos – darželio „Vyturėlis“*) ir gimnazijos (*Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazijos*) bendrabučiuose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai ugdymo įstaigų bendrabučiuose turėtų būti apgyvendinami tik išimtiniais atvejais ir tik tokiam laikotarpiui, kiek tęsiasi aplinkybės, dėl kurių vaiko apgyvendinimas bendrabutyje buvo būtinas. Be to, prieš apgyvendindamos ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus bendrabutyje ugdymo įstaigos, manytina, turėtų šį klausimą derinti su miesto/rajono savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriais, siekdamos objektyviai įvertinti tokio sprendimo atitikimą geriausiems vaiko interesams esant konkrečiai situacijai ir aplinkybėms, taip pat siekdamos išvengti tėvų piktnaudžiavimo vaikų gerove, kai mažamečio apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje tikroji priežastis – tėvų vengimas prisiimti atsakomybę ir atlikti savo pareigas vaiko atžvilgiu (pavyzdžiui, tyrimo metu paaiškėjo atvejis, kai, remiantis Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus pateiktais duomenimis, vaikas buvo apgyvendintas mokyklos bendrabutyje, nes „motinai patogiau, kad kiekvieną dieną nereikia rūpintis visais vaikais“, nors kita mokykla, kurioje galėtų mokytis vaikas, yra vos už 500 m. nuo namų ir apgyvendinimas bendrabutyje nebūtų reikalingas). Galiausiai, ugdymo įstaigos (tais atvejais, kai šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą – socialiniai darbuotojai, atsakingi už

¹⁹ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 7 straipsnio 3 dalies nuostatomis, ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo gimimo iki jam pradedamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas.

²⁰ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 8 straipsnio 3 dalies nuostatomis, priešmokyklinis ugdymas pradedamas teikti vaikui, kai tais kalendoriniais metais jam sueina 6 metai.

socialinių paslaugų teikimą konkrečiai šeimai), manytina, turėtų periodiškai aiškintis, ar vaikų (iki 7 m.) apgyvendinimo bendrabutyje būtinybė neišnyko ir padėti tėvams (esant galimybei) spręsti problemas, įtakojusias sprendimą apgyvendinti vaiką ugdymo įstaigos bendrabutyje (pavyzdžiui, bendradarbiaujant su miesto/rajono švietimo skyriumi, padėti tėvams surasti kitą, arčiau namų esančią, ugdymo įstaigą, iš kurios vaikas galėtų kiekvieną dieną po pamokų sugrįžti (būti parvežamas) į namus ir pan.).

Pastebėtina, kad ugdymo įstaigų patvirtintuose priėmimo į bendrabučius nuostatuose paprastai nenurodomas minimalus į bendrabutį gyventi priimtino vaiko amžius, tokiu būdu sudarant galimybę juose gyventi ir mažamečiams vaikams, kuriems (ypač ankstyvajame amžiuje) ypatingai reikalinga emociškai artimų asmenų (tėvų) priežiūra. Dėl minėtos priežasties, siekiant užtikrinti visapusišką vaiko gerovę, išvengti mažamečio (nors ir laikino) atskyrimo nuo artimiausios – šeimos – aplinkos, mokyklų priėmimo į bendrabučius nuostatuose (taisyklėse) galėtų būti įtvirtinta sąlyga, jog bendrabutyje gali būti apgyvendintas tik mokyklinio amžiaus (sulaukęs 7 m. amžiaus ar daugiau) vaikas, o tuo atveju, jei pareiškiamas noras dėl jaunesnio amžiaus vaiko apgyvendinimo – kiekvienas atvejis svarstytinas individualiai, pasitelkiant suinteresuotas institucijas ir dedant pastangas, visų pirma, surasti kitus konkrečios susidariusios situacijos sprendimo būdus.

Paminėtina, kad šiuo metu yra tik keletas ugdymo įstaigų, kurių bendrabučių nuostatuose įtvirtintas minimalus vaiko, priimtino gyventi į bendrabutį, amžius (pavyzdžiui, *Prienu „Žiburio“ gimnazijos* direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-(1.5)-141 patvirtintų Bendrabučio vidaus tvarkos taisyklių 2 punkte nustatyta, jog mokyklos bendrabutyje turi teisę gyventi mokiniai <...> nuo 13 metų; *Klaipėdos rajono Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazijos* direktoriaus 2015 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V- 367 patvirtinto Mokinių priėmimo į Priekulės I. Simonaitytės gimnazijos Specialiojo ugdymo skyriaus bendrabutį tvarkos aprašo 4 punkte ir *Joniškio rajono Žagarės specialiosios mokyklos* direktoriaus 2014 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. V – 95 patvirtinto Mokinių priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašo 5 punkte įtvirtinta, jog „į bendrabutį priimami mokyklos mokiniai nuo 7 iki 21 metų amžiaus“; *Nacionalinės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos* bendrabučio nuostatų 24 punkte nurodyta, jog „į bendrabutį priimami ne jaunesni nei 6–7 metų vaikai“).

V. MOKINIŲ GYVENIMO UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUOSE PRIEŽASTYS

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktas tyrimas dėl mokyklų bendrabučiuose gyvenančių mokinių atskleidė keletą priežasčių, dėl kurių vaikai darbo dienomis lieka gyventi ugdymo įstaigos bendrabutyje:

1. 1659 vaikai (61 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų) bendrabutyje gyvena dėl didelio atstumo iki mokyklos.
2. 80 vaikų (3 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena bendrabutyje dėl blogo susisiekimo su mokykla, t. y. gyvena atokiose kaimo vietovėse, toli nuo maršrutinio autobuso ar geltonojo autobuso sustojimo stotelės, todėl sunku nuvažiuoti kiekvieną dieną į mokyklą ir grįžti namo, ypač žiemą, esant sudėtingoms oro sąlygoms.
3. 42 vaikai (1.5 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena bendrabutyje atsižvelgiant į tai, kad po pamokų lanko neformaliojo užsiėmimo²¹ būrelius, o jiems pasibaigus, grįžti namo tiek geltonaisiais autobusais, tiek maršrutiniu ar kitu transportu nebėra/nebeturi galimybės.
4. 353 vaikai (13 proc. visų bendrabutyje gyvenančių vaikų) gyvena mokyklos

²¹ Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 2 straipsnio 17 dalis)

- bendrabutyje, nes dėl jų turimų labai didelių ar didelių specialiųjų poreikių šių vaikų pavėžėjimas labai apsunkintas.
5. 253 vaikai (9.3 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų) gyvena mokyklos bendrabutyje atsižvelgus į šeimos materialinę padėtį (vaikai kilę iš socialiai remtinų šeimų) ar į socialines šeimos gyvenimo sąlygas (vaikai kilę iš socialinės rizikos šeimų, kuriose yra iškilęs pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui), siekiant šiems vaikams užtikrinti geresnes ir jų poreikius visapusiškai atitinkančias gyvenimo ir mokymosi sąlygas (plačiau apie vaikus, kurių šeimos įrašytos į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, ir kurie gyvena ugdymo įstaigų bendrabučiuose – dalyje „Socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių vaikų gyvenimo bendrabutyje priežastys ir problemos, susijusios su jų teisių įgyvendinimu“).
 6. 135 vaikai (5 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų) gyvena ugdymo įstaigos bendrabutyje dėl paskirtos vidutinės priežiūros priemonės – vaikui taikomo įpareigojimo, kurį vykdant vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre, t. y. specialiojoje auklėjimo ir drausmės įstaigoje, į kurią vaikas nukreipimas, siekiant tam tikrą laiką jį izoliuoti nuo neigimą įtaką darančios aplinkos bei padėti vaikui pasiekti teigiamų elgesio pokyčių.
 7. 196 vaikai (7 proc.) – dėl kitų priežasčių (tėvų naktinio ar pamaininio darbo, tėvų sveikatos problemų, paties vaiko elgesio ir socialinių – pedagoginių problemų bei kt.).

Vaikų pavėžėjimo organizavimas

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1, 2 ir 4 dalies nuostatomis, mokiniai į atitinkamą ugdymo programą vykdančią mokyklą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymu, vežami visuomeniniu transportu mokinio pažymėjime nurodytu maršrutu, mokykliniu autobusu arba kitu transportu. Į mokyklą ir atgal privalo būti vežami kaimuose, miesteliuose toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos gyvenantys mokiniai, kurie mokosi pagal priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas. Mokinių, kurie turi specialiųjų ugdymosi poreikių ir nepajėgia patys atvykti į bendrojo ugdymo mokyklą (negali savarankiškai vaikščioti, dėl didelių sutrikimų yra nesaugūs gatvėje), vežimą į mokyklą ir atgal organizuoja valstybinės ir savivaldybės mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas), kitų mokyklų – savininkas (dalyvių susirinkimas) savo nustatyta tvarka ir atvejais.

Visgi, nepaisant minėtų švietimo įstatymo nuostatų, mokinių (vaikų) pavėžėjimas iš namų į mokyklą ir iš mokyklos į namus ne visada yra užtikrinamas:

- ne visos mokyklos turi reikalingą transportą, kuris leistų užtikrinti visų mokinių, besimokančių mokykloje, pavėžėjimą iš namų į mokyklą ir iš mokyklos atgal į namus bei, tokiu būdu, dažnais atvejais išvengti vaiko apgyvendinimo bendrabutyje (apibendrinus ugdymo įstaigų vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktus duomenis paaiškėjo, kad 31 ugdymo įstaigoje, turinčioje bendrabutį, besimokančių mokinių pavėžėjimas nėra užtikrinamas arba užtikrinamas tik iš dalies, nes mokykla neturi geltonojo autobusiuko arba vieno turimo geltonojo autobusiuko ar kito mokyklos turimo transporto neužtenka patenkinti visų mokinių poreikius).

- turimas transportas nėra pritaikytas, pavyzdžiui, neįgalių vaikų vežimui (šią problemą, pavyzdžiui, nurodė Klaipėdos rajono Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija ir Telšių „Vilties“ mokykla;

- mokiniai mokosi iš kelių savivaldybių, kurios nuo mokyklos yra nutolusios dideliu atstumu, todėl pavėžėjimą labai sunku suorganizuoti arba mokyklos transporto tiesiog nepakanka

pavežti visus ir pan.

Iš kitos pusės, yra atvejų, kai bendrabučio suteikimas tam tikrais atvejais yra vienas iš sprendimo būdų, nes kasdienis vaiko vežimas į mokyklą ir atgal į namus dėl jo turimo sutrikimo ar negalios sukeltų pernelyg didelius nepatogumus ar galėtų pakenkti jo sveikatai (vaiko sutrikimas sunkus, dėl sunkios sveikatos būklės jis linkęs būti agresyvus ir kelti pavojų kitiems, dažni priepuoliai ir pan.) ar, pavyzdžiui, kaip nurodė Kauno Jono Laužiko specialioji mokykla, specialiujų poreikių vaiko, kuris reikalauja nuolatinės priežiūros ir pagalbos visą parą, parvežimas į namus, kai tėvai dirba iki vakaro pamainomis – netikslingas.

VI. SOCIALIAI PAŽEIDŽIAMOMS GRUPĖMS PRIKLAUSANČIŲ VAIKŲ GYVENIMO BENDRABUTYJE PRIEŽASTYS IR PROBLEMAS, SUSIJUSIOS SU JŲ TEISIŲ ĮGYVENDINIMU

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliekamo tyrimo dėl ugdymo įstaigų, turinčių bendrabučius, problemų, ir priežasčių, dėl kurių vaikai apgyvendinami bendrabučiuose, gautos informacijos ir duomenų darytinės šios išvados:

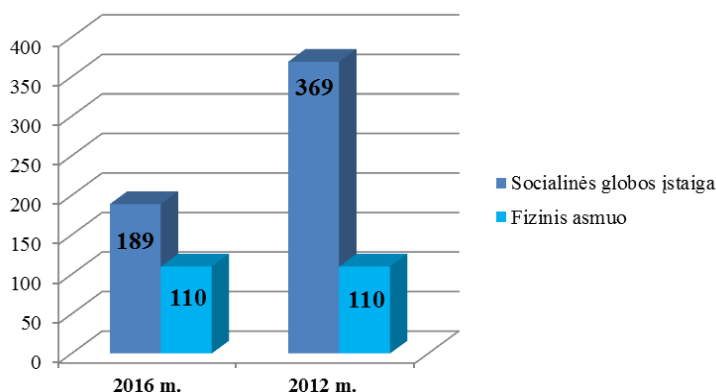
Globojami vaikai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.248 straipsnio 1 dalies ir 3.271 straipsnio nuostatomis, globos (rūpybos) tikslas yra užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti, o vaiko globėjas (rūpintojas) privalo: užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą, t. y. rūpintis, kad vaikas būtų apsaugotas nuo fizinio, psichologinio ar seksualinio smurto, išnaudojimo ar kitų veiksmų, kurie gali turėti neigiamos įtakos jo sveikatai, fizinei, protinei, dvasinei, dorovinei ir socialinei raidai; auklėti vaiką (auklėti humaniškai, dorais žmonėmis – Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 straipsnio 1 dalis); rūpintis vaiko sveikata (užtikrinti vaiko teisę augti sveikoje ir saugioje aplinkoje, naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir ligų gydymo bei sveikatos gražinimo priemonėmis bei kt. – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 6 straipsnio 2 dalis ir 24 straipsnio 1 dalis bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnis); rengti vaiką savarankiškam gyvenimui; rūpintis vaiko laisvalaikiu, atsižvelgiant į jo amžių, sveikatą, išsivystymą bei polinkius (sudaryti galimybę dalyvauti pramoginiuose renginiuose ir kultūriniame gyvenime, dalyvauti kultūrinėje ir kūrybinėje veikloje – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 31 straipsnis) ir kt.

CK 3.243 straipsnio 4 dalyje ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 27 d. nutarimu Nr. 806 patvirtintų Vaiko globos organizavimo nuostatų 30.2 punkte įtvirtinta, kad nepilnamečių asmenų globėjai ir rūpintojai turi gyventi kartu su nepilnamečiu. Nepilnamečio, sulaukusio šešiolikos metų, rūpintojas gali gyventi skyrium, jeigu dėl to sutikimą davė valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija.

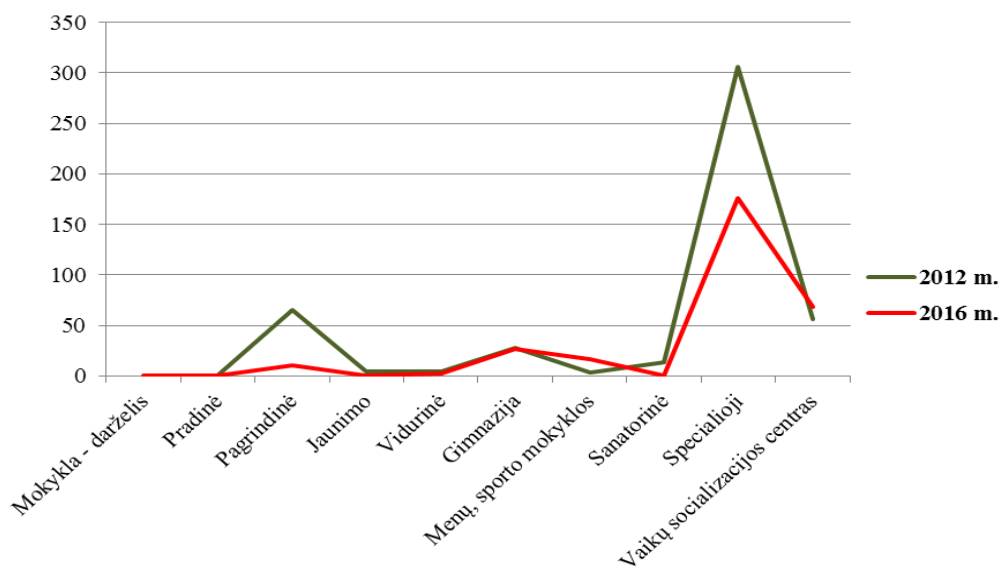
Apibendrinus vaiko teisių apsaugos kontrolieriui tyrimo metu pateiktą informaciją paaiškėjo, kad iš 2718 mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų – 299 jų yra globojami (iš jų: 189 vaikų globėjas (rūpintojas) yra socialinės globos įstaiga, o 110 vaikų – fizinis asmuo), t. y. mokyklų bendrabučiuose gyvena *11 proc.* globojamų vaikų lyginant su bendru mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiumi. Lyginant šiuos duomenis su 2012 m. duomenimis (*žr. grafikas Nr. 4*), bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičius yra sumažėjęs (2012 m. globojamų ir bendrabutyje gyvenančių vaikų buvo 14 proc. lyginant su bendru bendrabučiuose gyvenančių mokinių skaičiumi), ypač ryškus skirtumas tarp bendrabutyje gyvenusių vaikų iš socialinės globos staigų skaičiaus 2012 m. (369 vaikai) ir 2016 m. (189 vaikai) – 2016 m. ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyveno 49 proc. mažiau vaikų iš socialinės globos įstaigų lyginant su ankstesniais (2012 m.) Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje turimais duomenimis.

4 grafikas. Globojamų ir mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiaus palyginimas 2012 m. ir 2016 m.

Atlikus ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių globojamų vaikų duomenų analizę pagal mokyklų paskirčių grupes (žr. grafikas Nr. 5) paaiškėjo, kad daugiausia globojamų vaikų gyvena vaikų socializacijos centrų bendrabučiuose – 50.4 proc. (2012 m. – 41.2 proc.). Nemažas skaičius (14.4 proc.) yra vaikų, gyvenančių specialiųjų mokyklų bendrabučiuose (2012 m. – 20.9 proc.), tačiau tokia situacija pateisintina, nes tai susiję su šiemis vaikams būtinu užtikrinti specifinių paslaugų poreikiu, kuris ne visada gali būti patenkintas arčiausiai prie jo namų esančioje ugdymo įstaigoje. Kitoms mokyklų paskirčių grupėms priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiai nors, lyginant 2012 m. ir 2016 m. duomenis, iš vienos pusės yra mažesni, tačiau, išreiškus juos procentais nuo bendro atitinkamos paskirties grupės mokyklos bendrabutyje gyvenančių vaikų skaičiaus, 2016 m. situacija nedaug skiriasi nuo 2012 m. buvusios situacijos (ryškesnis skirtumas tarp pagrindinių mokyklų bendrabučiuose gyvenančių mokinių skaičiaus (proc.), t. y. 2016 m. – 3.3 proc., o 2012 m. – 16.2 proc.) (Priedas Nr. 2).

5 grafikas. Globojamų ir mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiaus palyginimas pagal ugdymo įstaigų paskirčių grupes 2012 m. ir 2016 m.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje vaikai iš socialinės globos įstaigų gyventi neturėtų, t. y. šie vaikai turėtų būti ugdomi mokyklose, esančiose netoli nuo gyvenamosios vietos, išskyrus atvejus, kai, pavyzdžiui, mokiniui šalia (arčiausiai) gyvenamosios vietos įsikūrusioje ugdymo įstaigoje nėra galimybės užtikrinti kokybiško ugdymo ir reikalingos pagalbos (specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams; vaikams, turintiems išskirtinių meninių/muzikinių gebėjimų, ir pan.) ar sprendimas dėl vaiko gyvenimo bendrabutyje (išimtiniais atvejais) buvo priimtas atsižvelgus į kitus vaiko poreikius (mokymosi motyvaciją, emocinius arba adaptacinius sutrikimus, argumentuotą vaiko nuomonę, sveikatos būklę, vaiko galimybę grįžti į biologinę šeimą ir kt.). Vaiko ir globėjo (rūpintojo) gyvenimas skirtingose vietose, manytina, riboja globėjo (rūpintojo) tinkamo pareigų įgyvendinimo galimybes bei suponuoja galimus vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, t. y. teisę gyventi aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai augti ir tobulėti, būti tinkamai auklėjamas ir prižiūrimas. Dėl minėtos priežasties, t. y. siekiant išvengti piktnaudžiavimo globėjo pareigomis, o kartu užtikrinti, kad globojamo vaiko apgyvendinimas bendrabutyje atitiktų jo geriausius interesus, manytina, tikslinga būtų priėmimo į bendrabutį nuostatuose įtvirtinti (kartu ir formuoti praktiką), jog socialinės globos įstaigos globojamą vaiką ugdymo įstaigos bendrabutyje galima apgyvendinti tik esant išimtiniais atvejais, prieš tai miesto/rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriui įvertinus vaiko apgyvendinimo bendrabutyje ir jo gyvenimo skyrium nuo globėjo (rūpintojo) tikslingumą.

Paminėtina ir keletas kitų šio tyrimo bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos metu paaiškėjusių problemų, susijusių su globojamų vaikų apgyvendinimu ugdymo įstaigos bendrabutyje:

- nesudarytos galimybės vaikams savaitgaliais grįžti į socialinės globos įstaigas (Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro iškelta problema). Vaikai grįžta tik atostogų metu, kas ne tik kelia abejones dėl tinkamo globėjo (rūpintojo) pareigų vykdymo, tačiau, kartu, sietina ir su ribotu kitų vaiko teisių (teisės į sveikatą, paslaugas ir kt.) įgyvendinimu.

Tikėtina, kad, siekdamas išvengti aukščiau nurodytos situacijos, keletas ugdymo įstaigų priėmimo į bendrabučius nuostatuose yra įtvirtinusių, jog „mokiniai <...>, kurių globėjas (rūpintojas) yra vaikų globos namai, gali būti mokomi mokykloje ir mokslo dienomis gyventi mokyklos bendrabutyje (išskyrus savaitgalius, švenčių dienas ir mokinių atostogas)“ (*Elektrėnų mokyklos–darželio „Žiogelis“* direktoriaus 2012 m. lapkričio 27 d. įsakymu Nr. 1V – 36 patvirtinto Mokinių priėmimo ir apgyvendinimo bendrabutyje tvarkos aprašo 6 punktą; *Kauno specialiosios mokyklos* direktoriaus 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V – 46 patvirtinto Mokinių priėmimo į Kauno specialiosios mokyklos bendrabutį tvarkos aprašo 4.6 punktą; *Šalčininkų specialiosios mokyklos* direktoriaus 2013 m. gruodžio 20 d. įsakymu Nr. V – 36 patvirtintos Mokinių priėmimo į Šalčininkų specialiosios mokyklos bendrabutį tvarkos 3.5 punktą).

- per mažai globos namuose gyvenantiems vaikams skiriama pinigų asmeninėms išlaidoms (kultūriniais ir higienos poreikiams tenkinti) (remiantis Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro pateiktais duomenimis).

- vaiko teisių apsaugos skyriai ne visada išsamiai ir tinkamai įvertina sprendimo apgyvendinti globojamą vaiką ugdymo įstaigos bendrabutyje atitikimą nepilnamečio interesams; nepakankamai atsižvelgia į visų suinteresuotų institucijų nuomonę dėl susidariusios situacijos sprendimo; problemai spręsti pasirenka neefektyvias priemones; priimdami sprendimus nesivadovauja teisės aktų nuostatomis (pavyzdžiui, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos teikiamų konsultacijų telefonu metu paaiškėjo faktas, jog vaiko teisių apsaugos skyrius, sprenddamas vaikų elgesio problemas, suteikė leidimą Pabradės vaikų globos namų auklėtiniams gyventi atskirai nuo rūpintojo ugdymo įstaigos bendrabutyje, nors vaikams tuo metu nebuvo sukakę 16 metų, kaip tai yra įtvirtinta aukščiau minėtose CK 3.243 straipsnio 4 dalies nuostatose, be to, neatsižvelgdamas į ugdymo įstaigos direktoriaus nurodytą faktą, jog nuo 20 val. bendrabutyje esančią tvarką lieka prižiūrėti tik sargas, todėl nakties metu nebūtų užtikrintas tinkamas šių vaikų saugumas ir priežiūra,

kuri, įvertinus vaikų turimas elgesio problemas, būtų būtina).

Vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose

Tėvams tenka pirminė ir didžiausia atsakomybė už jų vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą, dorą jų auklėjimą, palankių sąlygų visapusiškam ir harmoningam vystymuisi sudarymą, rūpinimąsi vaikų dvasiniu ir moraliniu ugdymu bei kt. (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 18 straipsnio 1 dalis, Civilinio kodekso 3.155 straipsnis, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 3 straipsnis ir 4 straipsnio 7 punktą). Iš kitos pusės, ne mažiau svarbi ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 18 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga teikti tėvams paramą, reikalingą tinkamam vaikų auklėjimui ir priežiūrai, taip pat Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje įtvirtinta valstybės pareiga apginti vaiką nuo priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio ir kt., kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imantis visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių. Kitaip tariant, įstatymuose apibrėžiant teisinius tėvų valdžios aspektus, asmeniniai tėvų ir vaikų interesai derinami su valstybės interesais, dėl to tinkamas tėvų valdžios įgyvendinimas yra ne tik tėvų, bet ir valstybės reikalas. Kai tėvų valdžia nėra tinkamai įgyvendinama, valstybė įsikiša į šeimos santykius²².

Valstybės pareiga teikti tėvams pagalbą ir paramą yra įgyvendinama per praktinę pagalbą šeimoms, teikiant joms socialines paslaugas ir padedant spręsti su vaiko teisių užtikrinimu susijusias problemas. Viena pagrindinių institucijų savivaldybėje, kurios kompetencijai priskirtas vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas – vaiko teisių apsaugos skyrius. Pastarasis, įvertinęs ir išanalizavęs gautą informaciją apie šeimą ir nustatęs vaiko teisių ir interesų pažeidimus²³, teikia siūlymą administracijos direktoriui dėl šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą, o ją įrašius – nedelsdamas raštu kreipiasi į savivaldybės administracijos padalinį, atsakingą už socialinių paslaugų planavimą, paslaugų organizavimo administravimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę dėl paslaugų poreikio šeimai ir vaikui nustatymo ir organizavimo (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymu Nr. A1-212 patvirtinto Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) 7 – 9 punktai), kad šeimai būtų sudarytos sąlygos ugdyti ar stiprinti gebėjimus bei galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, įveikti socialinę atskirtį ir pan. (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnis). Pastebėtina, jog vaiko teisių apsaugos skyriui tenka didelė atsakomybė tuo aspektu, kad, neįvertinus objektyviai susidariusios situacijos šeimoje ir tėvų veiksmų/neveikimo, galimai pasireiškiančių ar sudarančių sąlygas kilti vaiko teisių pažeidimui, atitinkami tėvų (vieno iš tėvų) veiksmai/neveikimas gali tapti tęstiniais. Tuo tarpu aplinkybių objektyvus vertinimas leidžia imtis konkrečių priemonių, kurios užtikrintų kaip įmanoma greitesnę situacijos sureguliaciją.

Praktika rodo, jog darbas su socialinių įgūdžių stokojančia šeima, siekiant ilgalaikių teigiamų pokyčių, paprastai yra ilgalaikis procesas, reikalaujantis realių, o ne deklaratyvių (formalių), veiksmų ir priemonių, tęstinių sprendimų, nuolatinės ir tinkamos taikytų priemonių vykdymo priežiūros, jų poveikio vertinimo ir koregavimo, priklausomai nuo pakitusių šeimos poreikių,

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. CK-3-314/2009

²³ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 2 straipsnio 8 dalies ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. sakymu Nr. A1-207 patvirtintų Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų 2 ir 3 punktais, socialinės rizikos šeima – šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi – tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių), dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, grasina ar naudoja fizinės bausmės vaikų atžvilgiu, netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprupinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis) ir pan.

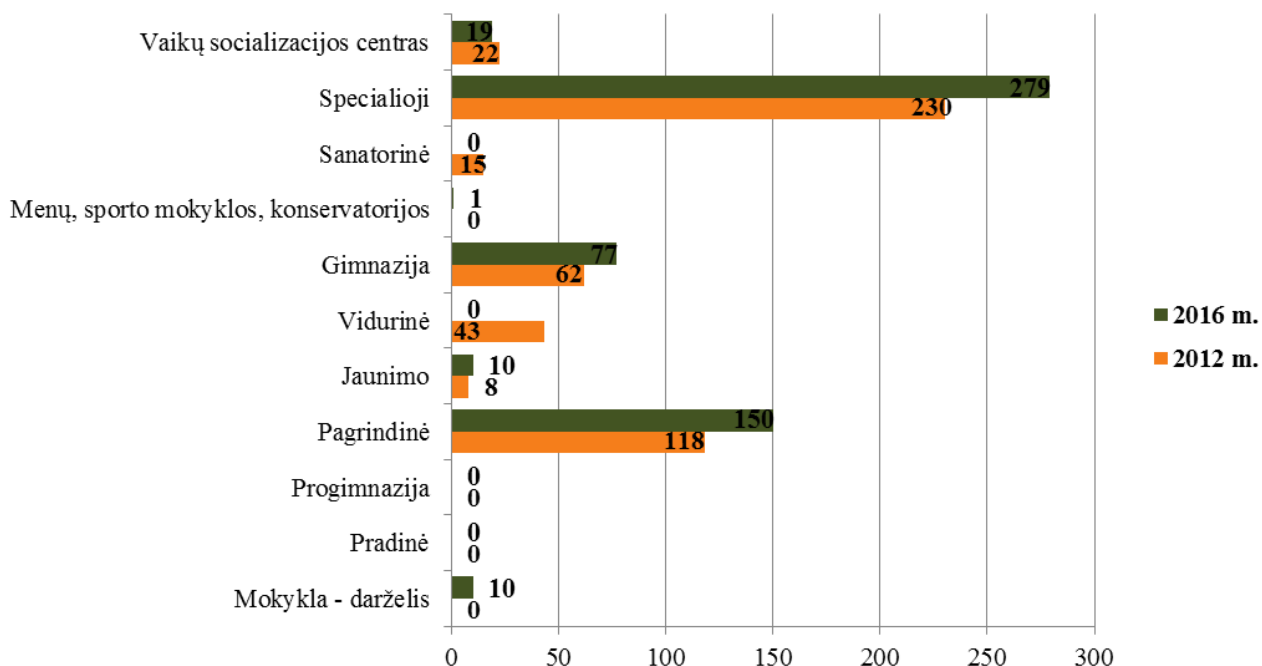
glaudaus specialisto ir šeimos bendradarbiavimo. Rezultatas galimas tik tada, kai darbas yra nuoseklus ir nuolatinis, vykdomas planingai. Neužtikrinant tinkamų socialinių paslaugų nustatymo, organizavimo ir teikimo proceso, darbas su šeima nevyksta, todėl ir realūs pokyčiai yra mažai tikėtini.

Statistiniai duomenys

Apibendrinus tyrimo metu surinktą medžiagą buvo gauti duomenys, kad iš 2718 vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, 552 (20 proc.) yra kilę iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus. Šis skaičius, lyginant su 2012 m. duomenimis (476 vaikai, 15.9 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų), yra žymiai didesnis, kas, tam tikrais atvejais, iš dalies sietina su netinkamu socialinės rizikos šeimų problemų sprendimu ir nepakankamu socialiniu darbu, kai, pavyzdžiui, sprendžiant tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu, smurto šeimoje pasireiškimo ir kitus atvejus, priimamas sprendimas apgyvendinti vaiką(us) ugdymo įstaigos bendrabutyje, siekiant išvengti vaiko paėmimo iš šeimos ir globos jam nustatymo.

2016 m. duomenimis (*priedas Nr. 3*), daugiausia vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, gyvena mokyklų – darželių (50 proc.), jaunimo mokyklų (45.5 proc.) ir pagrindinių mokyklų (49.5 proc.) bendrabučiuose. Specialiųjų mokyklų bendrabučiuose gyvena 22.9 proc. vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, gimnazijų bendrabučiuose – 13 proc. Lyginant su 2012 m. buvusia situacija, ryškiausias skirtumas pastebėtinas tarp pagrindinių mokyklų bendrabučiuose (2012 m. – 29.4 proc.) ir mokyklų – darželių bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiaus (2012 m. šių ugdymo įstaigų bendrabučiuose negyveno vaikų iš socialinės rizikos šeimų) (*žr. grafikas Nr. 6*).

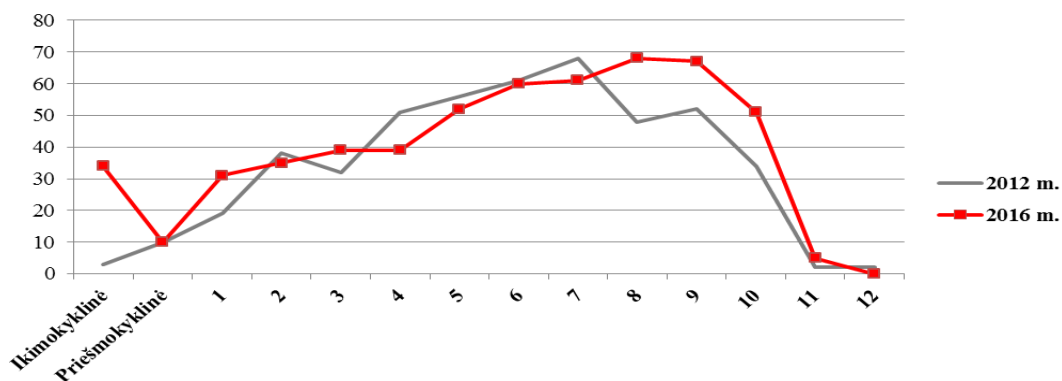
6 grafikas. 2012 m. ir 2016 m. socialinės rizikos šeimose augusių ir mokyklų bendrabučiuose gyvenusių vaikų skaičiaus palyginimas pagal mokyklų paskirčių grupes

Išanalizavus duomenis pagal klases, kuriose mokosi socialinės rizikos šeimose augantys ir mokyklų bendrabučiuose gyvenantys vaikai (*priedas Nr. 4*), paaiškėjo, kad daugiausiai tokių vaikų lanko 1 klasę (2016 m. – 32.6 proc., 2012 m. – 21.1 proc.), 2 klasę (2016 m. – 31.8 proc., 2012 m. –

23.3 proc.) ir ikimokyklinio ugdymo klases (2016 m. – 30.9 proc., 2012 m. – 9.1 proc.) (žr. grafikas Nr. 7). Tačiau tokia situacija, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, kaip įmanoma greičiau turėtų būti keistina, nes, kaip jau buvo išsakyta nuomonė šios pažymos IV dalyje, mažo amžiaus vaikų gyvenimas mokyklos bendrabutyje, o ne šeimos aplinkoje (jiems emociškai artimų asmenų (tėvų) priežiūroje), neatitinka jų geriausių interesų.

7 grafikas. 2012 m. ir 2016 m. duomenų palyginimas apie vaikus, augančius socialinės rizikos šeimose ir gyvenančius mokyklų bendrabučiuose (pagal mokinių lankomas klases)

Tyrimo duomenys parodė ir tai, jog su vaikų amžiumi, t. y. amžiui didėjant, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose vaikų skaičius mažėja. Viena iš tokios tendencijos prielaidų, manytina, galėtų būti sietina su tuo, jog vaikų, besimokančių pagal aukštesnio lygmens ugdymo programą, skaičius yra mažesnis, todėl ir poreikis gyventi ugdymo įstaigos bendrabutyje, atitinkamai, mažesnis. Be to, pripažintina, jog, vaikui pasirinkus mokytis pagal aukštesnio lygmens ugdymo programą, ne visais atvejais įmanoma išvengti gyvenimo ugdymo įstaigos bendrabutyje, nes vaikas, tokiu atveju, dažnai būna priverstas rinktis pakankamai toli nuo namų esančią mokyklą, iš kurios grįžimas kiekvieną dieną namo arba neįmanomas (pasibaigus pamokoms ar neformaliojo ugdymo užsiėmimams iš mokyklos į namus nebevažiuoja autobusai ir nebeorganizuojamas pavėžėjimas mokykliniu transportu, iš atokiau nuo namų įsikūrusios mokyklos nėra tiesioginio transporto į namus ir pan.) arba pareikalautų pernelyg daug laiko sąnaudų.

Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų gyvenimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose pagrįstumas

Vadovaujantis CK 3.180 straipsnio 1 dalies nuostatomis, kai tėvai vengia atlikti savo pareigas auklėti vaikus, piktnaudžiauja tėvų valdžia, žiauriai elgiasi su vaikais, daro žalingą įtaką vaikams savo amoraliu elgesiu arba nesirūpina vaikais, gali būti priimtas sprendimas dėl laikino ar neterminuoto tėvų (tėvo ar motinos) valdžios ribojimo. Atsižvelgus į tai, manytina, miesto/rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos skyriai atitinkamais atvejais turėtų vertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, gyvenimas bendrabutyje yra pagrįstas, ar tai atitinka jo geriausius interesus, taip pat ar tėvai, pateikę prašymą mokyklos administracijai leisti gyventi savo vaiką bendrabutyje, tokiu būdu nevengia atlikti tėvų pareigų vaiko atžvilgiu. Paaiškėjus vaiko nepriežiūros ar netinkamo tėvų pareigų vykdymo faktui turėtų būti sprendžiamas vaiko laikinosios/nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo²⁴ ir/ar socialinių paslaugų, galinčių padėti įveikti egzistuojančias problemas, teikimo šeimai klausimas.

²⁴ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalis ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. A1-548 patvirtintų Vaiko laikinosios globos

Siekiant įvertinti, ar vaiko, kurio šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, gyvenimas bendrabutyje yra pagrįstas, tyrimo metu 22 miesto/rajono savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyrių buvo paprašyta pateikti informaciją (kartu pateikiant papildomą medžiagą – šeimos lankymo aktų kopijas, socialinio darbuotojo darbo su šeima ataskaitas ir pan.) apie 100 vaikų šeimoms (įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą datą ir priežastis; šeimos būstą ir pajamas; teikiamas socialines paslaugas ir pokyčius šeimoje) ir pačius vaikus (priežastis, dėl kurių vaikas buvo apgyvendintas bendrabutyje; vaiko nuomonę dėl gyvenimo bendrabutyje ir pan.).

Išanalizavus vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktus duomenis, juos palyginus su 2012 m. buvusia situacija, taip pat atsižvelgus į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų skundų tyrimo metu nustatytus faktus, susijusius su vaikų gyvenimu mokyklų bendrabučiuose, darytinos šios išvados:

1. Išlieka problema, jog vaikų (tarp jų – ir priešmokyklinio amžiaus) apgyvendinimu mokyklos bendrabutyje dažnai yra sprendžiamos šeimų socialinės problemos (tėvų priklausomybė nuo alkoholio, tėvų socialinių (tėvystės) įgūdžių stoka, vaikų nepriežiūra, šeimoje vaikui neužtikrinta saugi aplinka ir/ar tinkamos gyvenimo sąlygos ir pan.), o mokyklos, turinčios bendrabučius, iš dalies tampa alternatyva socialinės globos įstaigoms. Šią nuomonę suponuoja ir faktas, jog kai kurios ugdymo įstaigos turi palikusios po keletą neapgyvendintų benrabučio kambarių, jei iškiltų neatidėliotinas poreikis apgyvendinti vaiką susidarius nepalankiai situacijai namuose (šeimoje).

Iš tyrimo metu gautos medžiagos ir mokyklų bei vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktų paaiškinimų apie vaikų apgyvendinimo mokyklos bendrabutyje priežastis paaiškėjo keletas atvejų, kai vaikas netrukus po jo šeimos įrašymo į socialinės rizikos šeimų apskaitą buvo apgyvendintas ugdymo įstaigos bendrabutyje, tokiu būdu siekiant jį bent iš dalies apsaugoti nuo šeimos socialinių problemų.

Aiškinantis vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, gyvenimo bendrabutyje pagrįstumą buvo nustatyta (kaip ir 2013 m. atlikto tyrimo metu) ir tai, jog mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami vaikai, kurių tėvai nuo ugdymo įstaigos gyvena vos 500 m, 800 m. ar tik 1–2 km atstumu, kas neabejotinai neapriboja jų galimybių kiekvieną dieną po pamokų ir neformaliojo ugdymo užsiėmimų sugrįžti iš mokyklos į namus (didelis atstumas, nepatogus susisiekimas ar transporto grįžti į namus po pamokų nebuvimas nėra vienas iš priežasčių, dėl kurios vaikas gyvena ugdymo įstaigos bendrabutyje). Remiantis Joniškio rajono savivaldybės administracijos, Varėnos rajono savivaldybės administracijos, Šiaulių rajono savivaldybės administracijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos ir Trakų rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių pateikta informacija, ši sprendimą sąlygojusios priežastys – namuose esančios prastos buitinės sąlygos, vietos trūkumas. Visgi vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, šeimos skurdi butis neturėtų būti viena iš vaiko apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje ir, atitinkamai, jo atskyrimo nuo šeimos priežasčių, įvertinus aplinkybę, jog valstybė teisės aktais yra įsipareigojusi teikti visapusišką pagalbą ir paramą šeimoms (sukuriant palankias sąlygų šeimoms sprendžiant būsto problemas; teikiant pašalpas, kitą paramą ir pan.), siekiant išvengti vaiko geriausių interesų nepaisymo dėl skurdo.

Kitų vaiko teisių apsaugos skyrių (Šiaulių rajono savivaldybės administracijos, Širvintų rajono savivaldybės administracijos, Ukmergės rajono savivaldybės administracijos, Joniškio rajono savivaldybės administracijos, Varėnos rajono savivaldybės administracijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos ir kt.) pateikti paaiškinimai apie vaiko gyvenimo bendrabutyje priežastis – tėvų piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, namuose nesudaryta saugi aplinka dėl vieno iš šeimos narių naudojamo smurto, tėvų socialinių įgūdžių stoka ir, atitinkamai, nesugebėjimas tinkamai pasirūpinti vaikais bei jų gerove – taip pat patvirtino faktą, jog vaikai

neretais atvejais apgyvendinami mokyklos bendrabutyje, sprendžiant šeimų socialines problemas ir/ar išvengiant vaiko paėmimo iš šeimos bei laikinosios/nuolatinės globos jam nustatymo.

Paminėtina ir tai, kad iš dalies sąlygas aukščiau minėtai situacijai kilti sudaro atitinkamų mokyklų vadovų nustatyta priėmimo į mokyklos bendrabutį tvarka (apgyvendinimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose sąlygų atitikimas teisės aktų nuostatoms plačiau – III šio tyrimo skyriuje) – nepriklausomai nuo vaiko gyvenamosios vietos sudaromos galimybės bendrabutyje gyventi vaikams tik dėl tos priežasties, kad jie yra iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų (kai jose nesudarytos sąlygos vaikui mokytis, jis nėra prižiūrimas ir/ar juo nėra rūpinamasi); šeimoje patiria fizinį ar psichologinį smurtą ir pan. Tai, manytina, dar kartą patvirtina išvadą, jog bendrabučiai atskirais atvejais pasirenkami kaip alternatyva vaikų socialinės globos įstaigoms, nors, vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalimi ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. A1-548 patvirtintų Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų 8 punktu, kai tėvai (tėvas, motina) arba kitas teisėtai vaiko atstovas smurtaudamas arba kitaip sukeldamas pavojų vaikui piktnaudžiauja tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, vaiko teisių apsaugos skyrius, esant būtinybei, paima vaiką iš jo buvimo vietos ir organizuoja vaiko laikiną apgyvendinimą socialinės globos įstaigoje ar šeimoje. Atsižvelgus į minėtas nuostatas, paaiškėjus smurto vaiko atžvilgiu šeimoje atvejui, nepilnametis turėtų būti apgyvendinamas ne mokyklos bendrabutyje, bet sprendžiamas jo laikinosios globos (rūpybos) nustatymo klausimas.

2. Elgesio problemų turinčių vaikų (nelankančių mokyklos, linkusių nusikalsti ir pan.) apgyvendinimas ugdymo įstaigos bendrabutyje kai kuriais atvejais tampa alternatyva Lietuvos Respublikos minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme nustatytoms minimalios ar net vidutinės priežiūros priemonėms (išvada darytina atsižvelgus į Šiaulių rajono savivaldybės administracijos, Rietavo savivaldybės administracijos, Šalčininių rajono savivaldybės administracijos, Mažeikių rajono savivaldybės administracijos ir Pakruojo rajono savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktus paaiškinimus apie vaikų apgyvendinimo mokyklos bendrabutyje prižastis).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, nors retais atvejais vaiko apgyvendinimas mokyklos bendrabutyje gali paskatinti vaiką apmąstyti savo elgesį ir galimai jį keisti, tačiau dažniausiai tokia priemonė gali turėti tik trumpalaikį teigiamą poveikį, ypač jei nėra derinama su kitais pozityvius vaiko elgesio pokyčius skatinančiais veiksmais.

3. Nepaisant aplinkybės, jog, apgyvendinus iš socialinės rizikos šeimų kilusius vaikus ugdymo įstaigų bendrabučiuose laikinai (darbo dienomis) išsprendžiami jų saugumo ir saugios aplinkos užtikrinimo klausimai, visgi jų teisių užtikrinimo šeimose problema išlieka jiems grįžus į šeimas savaitgaliais ir atostogų metu.

4. Išlieka praktika ugdymo įstaigos bendrabutyje apgyvendinti po keletą ar visus vienos šeimos vaikus, nors kai kurie jų (pavyzdžiui, ikimokyklinio ar priešmokyklinio amžiaus vaikai) ir turi galimybę lankyti visiškai netoli nuo jų namų esančią ugdymo įstaigą, grįžti kiekvieną dieną po pamokų (užsiėmimų) į namus ir, tokiu būdu, išvengti atskyrimo nuo savo šeimos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, viena iš tėvų sprendimą apgyvendinti visus šeimoje augančius vaikus ugdymo įstaigos bendrabutyje pateisinančių aplinkybių galėtų būti, pavyzdžiui, jų (tėvų) pamaininis ar naktinis darbas, vaikų turimi specialieji ugdymosi poreikiai, (reikiamos paslaugos teikiamos tik toli nuo namų esančioje specialiojoje mokykloje, iš kurios grįžimas kiekvieną dieną po pamokų būtų pernelyg komplikuoatas). Be to, manytina, iš dalies galėtų būti suprantamas toks sprendimas, jei, kaip nurodoma vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktoje medžiagoje, jis buvo įtakotas vyresniojo šeimos vaiko išgyventos neigiamos patirties atitinkamoje ugdymo įstaigoje (patirtų patyčių ir/ar smurto), dėl ko, atsižvelgus į vaiko norus, jam buvo parinkta kita mokykla (su bendrabučiu), o įsitikinus, jog pastarojoje mokykloje ugdymo(si) aplinka saugesnė,

o teikiamos paslaugos kokybiškesnės – ta pati mokykla iš karto parinkta ir vėliau mokyklą pradėjusiems lankyti kitiems šios šeimos vaikams.

Visgi, kaip matyti, pavyzdžiui, iš Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus pateiktos informacijos apie vaikų apgyvendinimo mokyklų bendrabučiuose priežastis, yra atvejų, kai visi šeimos vaikai, nepriklausomai nuo jų amžiaus, apgyvendinami ugdymo įstaigos bendrabutyje, nes „motinai patogiau, jog kiekvieną dieną nereikia rūpintis visais vaikais“ (šios konkrečios šeimos atveju kita artimiausia vaikams mokykla – mažiau nei už 500 m. nuo namų, kas leistų išvengti vaikų apgyvendinimo bendrabutyje) ar „vaikai gyvena bendrabutyje, nes taip mamai lengviau tvarkytis buityje“ (kita artimiausia vaikams mokykla – už 15 min. kelio nuo namų). Pastarosios nurodytos apgyvendinimo bendrabutyje priežastys suponuoja išvadą, jog socialinių paslaugų teikimas socialinės rizikos šeimoms ne visada kokybiškas ir rezultatyvus, o taikomos priemonės bei socialinio darbo metodai – neefektyvūs, kas lemia, jog situacija šeimose ir, atitinkamai, vaikų padėtis jose ilgą laiką negerėja. Dėl minėtos priežasties šeimoms teikiamos socialinės paslaugos turėtų įvairesnės, kaip įmanoma labiau atitinkančios tikruosius paslaugų gavėjų poreikius, t. y. ne tik, kaip paprastai, daugiausia orientuotos į gyvenimo sąlygų gerinimą ar gaunamų socialinių išmokų tinkamo panaudojimo kontrolę, tačiau ir nukreiptos į šeimos narių tarpusavio santykių gerinimą, atsakingos ir pozityvios tėvystės skatinimą ir ugdymą bei pan.

Be to, manytina, neturėtų būti tokių situacijų, kai vaikai apgyvendinami mokyklos bendrabutyje, nes „motina dėl papildomų finansinių išlaidų negalėtų kiekvieną dieną atvažiuoti pasiimti vaikų iš mokyklos“ (remiantis Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos skyriaus pateikta medžiaga). Vadovaujantis jau aukščiau minėtų teisės aktų nuostatomis, visų pirma tėvai yra atsakingi už savo vaikų gerovę ir turi teisę bei pareigą jais rūpintis ir tinkamai atstovauti jų interesus, įskaitant teisę ir pareigą parinkti vaikui ugdymo įstaigą, kuri geriausiai atitiktų jo poreikius ir neapribotų jo teisės augti ir vystytis šeimos aplinkoje bei būti prižiūrimam ir auklėjamam tėvų, tačiau valstybė (savivaldybė) privalo padėti tėvams įgyvendinti savo pareigas vaikų atžvilgiu (teikdama vaikų pavėžėjimo į ugdymo įstaigas paslaugas, teikdama socialinę paramą, kokybiškas socialines paslaugas ir kt.) ir, tokiu būdu, padėti pasirūpinti visapusiška vaiko gerove.

5. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymu Nr. A1-212 patvirtinto Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo 11 punktu, šeimai, įrašytai į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, teikiamos socialinės paslaugos. Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis paaiškėjo, kad socialinės rizikos šeimoms, kurių vaikai gyvena mokyklų bendrabučiuose, dažniausiai teikiamos informavimo, konsultavimo ir tarpininkavimo, socialinių įgūdžių ugdymo bei palaikymo paslaugos, o siekiant įvertinti namų aplinką ir socialinių paslaugų poreikį, šeimose apsilankoma paprastai 1 (viena) kartą per mėnesį.

Įvertinus vaiko teisių apsaugos skyrių pateiktą informaciją, kaip ir 2013 m. vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atliktame analogiškame tyrime pastebėtina, jog socialiniai darbuotojai paslaugas teikia tik darbo dienomis, o vaikai, gyvenantys mokyklų bendrabučiuose, į šeimą grįžta tik savaitgaliais, todėl jiems socialinių paslaugų teikimas yra sąlyginis – socialiniai darbuotojai paprastai reaguoja bei imasi veiksmų vaiko problemoms spręsti tik iškilus konkrečioms incidentams, kuriuose dalyvavo ir/ar nukentėjo iš socialinės rizikos šeimos kilęs vaikas (vaikas kaltinamas vagyste, mokykloje jo atžvilgiu buvo panaudotas ar jis pats panaudojo smurtą ir kt.), ir tik dalis jų palaiko nuolatinį ryšį su ugdymo įstaigomis, siekdami turėti išsamią informaciją apie vaiką ir jo teisių užtikrinimą.

Miesto/rajono savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių vaidmuo, sprendžiant iš socialinės rizikos kilusių vaikų ir globojamų (rūpinamų) vaikų apgyvendinimo ir jų gyvenimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose klausimus

Vaiko teisių apsaugos skyrius yra pagrindinė ir arčiausiai vaiko (jo šeimos) esanti vaiko teisių gynimo ir užtikrinimo institucija, kuriai tenka didelė atsakomybė vertinant šeimoje susidariusią situaciją, tėvų veiksmų/neveikimą, galimai pasireiškiantį ar sudarantį sąlygas kilti vaiko teisių pažeidimui ir pan., nes tik objektyvus padėties vertinimas leidžia imtis konkrečių priemonių, kurios užtikrintų kaip įmanoma greitesnę situacijos sureguliaciją. Dėl minėtos priežasties, taip pat atsižvelgus į aplinkybę, jog ugdymo įstaigos ne visada žino ir turi galimybę surinkti duomenis apie tikrąją socialinės rizikos šeimoje gyvenančių vaikų padėtį, priimant sprendimą dėl socialinės rizikos šeimoje gyvenančio vaiko apgyvendinimo mokyklos bendrabutyje, manytina, turėtų būti glaudžiai bendradarbiaujama su vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistais.

Išnagrinėjus ugdymo įstaigų vaiko teisių apsaugos kontrolieri pateiktą informaciją apie bendradarbiavimo su vaiko teisių apsaugos skyriais ypatumus paaiškėjo, jog tik nedaugelis mokyklų (pavyzdžiui, Elektrėnų mokykla–darželis „Žiogelis“, Kazlų Rūdos specialioji mokykla, Kelmės specialioji mokykla, Klaipėdos „Medeinės“ mokykla, Klaipėdos rajono Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija, Pakruojo rajono „Žeimelio“ gimnazija ir kt.) yra linkę kreiptis į šias institucijas, priimdamos sprendimus dėl vaiko, kurio šeima įtraukta į socialinės rizikos šeimų apskaitą, apgyvendinimo bendrabutyje pagrįstumo bei šio sprendimo atitikimo nepilnamečio geriausiems interesams, be to, paprastai mokyklos linkusios kreiptis tik tuo atveju, kai „neaiški situacija“, „neįprastos aplinkybės“, reikalui esant ir neturint tikslios informacijos“, „esant poreikiui“ ir pan. Tiesa, keletas mokyklų nurodė, jog į vaiko teisių apsaugos skyrių kreipiasi visais atvejais, kai vaikas gyvena socialinės rizikos šeimoje (Kupiškio mokykla „Varpelis“) ar priima nepilnametį gyventi į bendrabutį tik rekomendavus vaiko teisių apsaugos skyriui (Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla).

Ne mažiau svarbu, jog vaiko teisių apsaugos skyrių specialistai bei socialiniai darbuotojai bendradarbiautų su mokyklų administracijomis ir kai vaikas jau gyvena ugdymo įstaigos bendrabutyje (renkant informaciją apie tėvų bendravimą ir tarpusavio santykius su vaikais, vaikų grįžimą į šeimą savaitgaliais, atostogų metu ir kitus tėvų valdžios įgyvendinimo aspektus) – kad, iškilus poreikiui, vaikui nedelsiant būtų organizuota reikiama pagalba, taip pat tam, kad būtų galima objektyviai vertinti pokyčius šeimoje ir, esant reikalui, laiku priimti sprendimus dėl socialinių paslaugų apimtį, specifiškumą bei pan.

Pastebėtina, kad kai kuriais atvejais, sprendžiant socialines šeimos problemas, vaiko apgyvendinimas mokyklos bendrabutyje gali būti pateisinamas, tačiau tuomet turi būti iš esmės sprendžiamos problemos, dėl kurių vaikas mokyklos bendrabutyje gyvena (užtikrinamas nuolatinis vaiko ryšio su tėvais palaikymas, kreipiamas dėmesys į tarpusavio santykių gerinimą, tėvų atsakomybės skatinimą ir ugdymą bei pan.), o ne šeimoje susidariusi situacija paliekama savieigai. Visgi, kaip buvo nustatyta ir 2013 m. vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktame tyrime, vaiko teisių apsaugos skyriai ne visada tinkamai atlieka jiems priskirtas funkcijas, susijusias su vaiko teisių ir jo geriausių interesų įgyvendinimo užtikrinimu, nes, kaip matyti iš tyrimo medžiagos, ne visuomet yra skiriamas dėmesys bei imamasi konkrečių, šeimos poreikius atitinkančių, priemonių vaikų ir tėvų tarpusavio ryšio išsaugojimui bei stiprinimui, ne visada domimasi tėvų pareigų įgyvendinimo vaikų atžvilgiu aspektais, nesvarstomas poreikio gyventi mokyklos bendrabutyje aktualumas pasikeitus šeimoje atitinkamoms aplinkybėms, ne visada iš esmės ir visapusiškai įvertinamos vaikų geriausių interesų užtikrinimo galimybės (pavyzdžiui, tyrimo metu paaiškėjo atvejis, kai vaikas buvo apgyvendintas mokyklos bendrabutyje dėl sunkių buitinių sąlygų namuose, nors mokyklos bendrabutyje, kaip nurodė savo rašte ugdymo įstaiga, vaikai gyvena antisanitarinėmis sąlygomis), ne visuomet atsižvelgiama į vaiko nuomonę dėl gyvenimo mokyklos

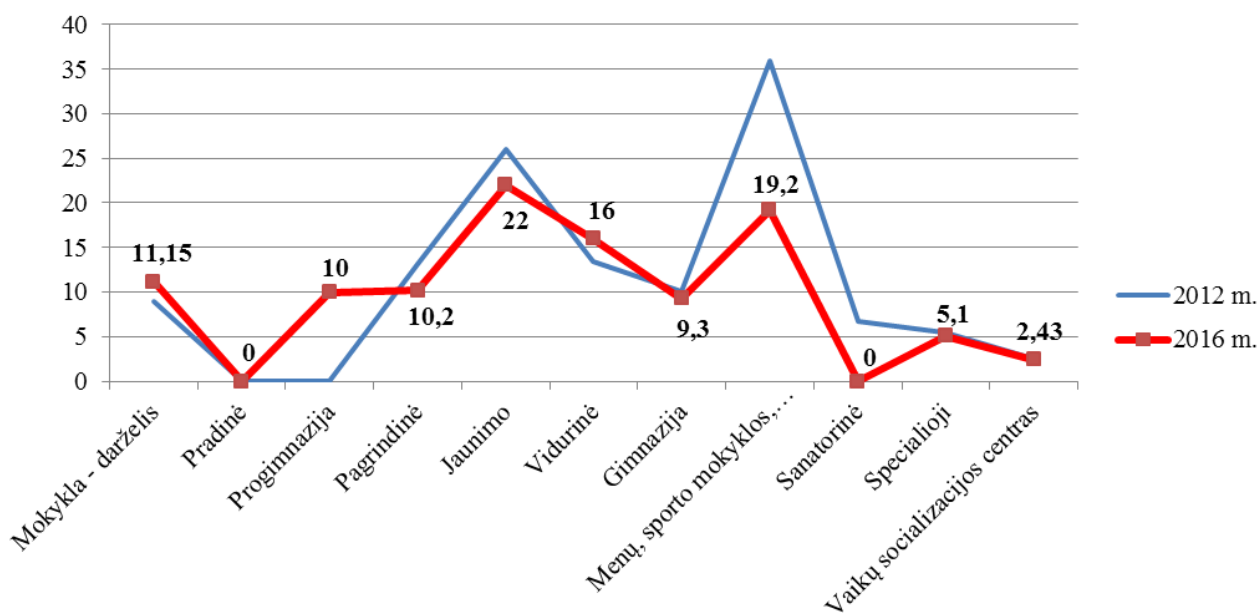
bendrabutyje, nors pakitęs vaiko elgesys reikalauja neatidėliotinių sprendimų ir pan.

VII. UGDYMO ĮSTAIGŲ BENDRABUČIUOSE DIRBANČIŲ SPECIALISTŲ SKAIČIUS IR MOKINIŲ PRIEŽIŪROS UŽTIKRINIMO GALIMYBĖS

Vaikų tinkama priežiūra, rūpinimasis jų saugumu, laisvalaikiu bei poilsiu, palankių gyvenimo, mokymosi ir poilsio sąlygų sudarymas – vaikų gyvenimo ugdymo įstaigos bendrabutyje sąlyga. Atsižvelgus į minėta, šio tyrimo metu, kaip ir atliekant 2013 m. analogišką tyrimą, buvo analizuojama, koks skaičius tiesiogiai su vaikais dirbančių asmenų yra atsakingi už jų gyvenimo bendrabutyje kokybę priklausomai nuo ugdymo įstaigos, turinčios bendrabutį, paskirties grupės (specialioji, pagrindinė, vidurinė, gimnazija, menų/sporto mokyklos (konservatorijos) ir pan.), nes nuo to didžiajia dalimi priklauso, kokia bus vaiko, gyvenančio bendrabutyje, fizinė bei dvasinė savijauta, mokymosi pasiekimai, kokia bus formuojama jo vertybinių nuostatų sistema, gyvenimo patirtis, socialiniai įgūdžiai ir pan. Be to, siekiant įvertinti pokyčius, buvo analizuojama, kaip pakito už vaikų priežiūrą atsakingų auklėtojų ir budėtojų (naktinių auklėtojų) skaičius lyginant 2012 m. ir 2016 m. gautus duomenis.

Auklėtojai

8 grafikas. 2012 m. ir 2016 m. duomenų palyginimas apie mokyklų bendrabučiuose dirbantiems auklėtojams tenkančių prižiūrėti vidutinį vaikų skaičių pagal atskiras ugdymo įstaigų paskirčių grupes

Įvertinus vidutinį vaikų skaičių, tenkantį vienam ugdymo įstaigos bendrabutyje dirbančiam auklėtojui (pagal ugdymo įstaigų paskirčių grupes) (žr. grafikas Nr. 8, priedas Nr. 5), paaiškėjo, kad geriausia situacija yra specialiųjų ugdymo įstaigų paskirties grupei priklausančių mokyklų bendrabučiuose, kur vienas auklėtojas yra atsakingas už vidutiniškai 5.1 vaiko priežiūrą (2012 m. duomenimis – 5.5 vaikų priežiūra). Iš kitos pusės, konkrečiose įstaigose esanti situacija, kaip parodė analizė, skiriasi – kai kuriais atvejais ji yra geresnė, t. y. vienam auklėtojui tenkančių prižiūrėti vaikų skaičius yra mažesnis nei vidurkis (pavyzdžiui, Vilniaus Verkių specialiojoje mokykloje – daugiavilniame centre, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centre ir Raseinių specialiojoje mokykloje vienam auklėtojui tenka 2.3 vaikų priežiūra; Kauno Jono Laužiko specialiojoje mokykloje ir Kauno specialiojoje mokykloje – 2.4 vaikų priežiūra; „Diemedžio“ ugdymo centre –

2.8 vaikų priežiūra; Kėdainių specialiojoje mokykloje ir Varėnos specialiojoje mokykloje – 2.9 vaikų priežiūra;), nors yra ir ugdymo įstaigų, kur auklėtojams tenkantis darbo krūvis kelis kartus didesnis nei aukščiau minėtas vidurkis (pavyzdžiui, Šiaulių specialiojo ugdymo centro bendrabutyje dirbantiems auklėtojams tenka 16.4 vaikų priežiūra, Telšių „Vilties“ mokykloje – 16 vaikų priežiūra). Tiesa, vertinant auklėtojams tenkantį darbo krūvį bei, atitinkamai, paslaugų vaikams prieinamumą paminėtina aplinkybė, jog pakankamai dažnai specialiųjų mokyklų turimuose bendrabučiuose dirbantiems auklėtojams padeda auklėtojų padėjėjai, kurie iš dalies sumažina auklėtojams tenkantį krūvį, o vaikams tokiu būdu, atitinkamai, užtikrinama geresnė paslaugų kokybė.

Pagrindinių mokyklų paskirties grupei priklausančių mokyklų bendrabučiuose situacija, lyginant su specialiosiomis ugdymo įstaigomis – prastesnė, nes šių ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbantiems auklėtojams tenka pasirūpinti vidutiniškai 10.2 vaikų priežiūra (2012 m. duomenimis – 13.11 vaikų priežiūra). Iš kitos pusės, kaip ir specialiųjų ugdymo įstaigų atveju, situacija daugeliu atveju, kaip parodė išsamesnė duomenų analizė, priklauso nuo konkrečios mokyklos ir duomenų rinkimo metu, t. y. konkrečiu metu bendrabutyje gyvenusių vaikų skaičiaus bei kitų aplinkybių (pavyzdžiui, Vilniaus „Vilnios“ pagrindinėje mokykloje auklėtojui tenka vidutiniškai 21 vaiko priežiūra, Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinėje mokyklos – 19 vaikų priežiūra, kai tuo tarpu Joniškio „Saulės“ pagrindinės mokyklos ir Biržų „Aušros“ pagrindinės mokyklos bendrabučiuose dirbančių auklėtojų darbo krūvis keletą kartų mažesnis – jiems atitinkamai tenka 4.5 ir 5.3 vaikų priežiūra).

Gimnazijų paskirties grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių auklėtojų darbo krūvis šiek tiek mažesnis nei pagrindinėse mokyklose dirbančių auklėtojų, t. y. jiems tenka užtikrinti vidutiniškai 9.3 vaikų tinkamą priežiūrą (2012 m. duomenimis, vienas auklėtojas buvo atsakingas už vidutiniškai 10.4 vaikų priežiūrą), nors konkrečiose mokyklose situacija vėlgi skiriasi ir svyruoja nuo 3.3 (Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija) ar 3.7 (Zarasų rajono Dusetų Kazimiero Būgos gimnazija) auklėtojui vidutiniškai tenkančių prižiūrėti vaikų iki 18.7 (Plungės rajono Alsėdžių gimnazija), 19 (Pakruojo rajono Žeimelio gimnazija) ar net 22.5 (Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazija) vaiko priežiūros. Visgi lyginant 2016 m. duomenis su 2012 m. duomenimis, manytina, jog situacija gimnazijų bendrabučiuose yra pagerėjusi, nes nors kai kuriose mokyklose auklėtojams tenkantis darbo krūvis ir yra išlikęs pakankamai didelis, tačiau jis stipriai sumažėjęs lyginant su ankstesniu laikotarpiu (pavyzdžiui, Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijoje vienam auklėtojui 2012 m. vidutiniškai teko 24 vaikų priežiūra, o 2016 m. – 16.7 vaikų priežiūra, ir tai visų pirma sietina su apskritai šios mokyklos bendrabutyje gyvenančių vaikų skaičiaus sumažėjimu, nes auklėtojo etatų skaičius per minėtą laikotarpį nepadidėjo).

Visuose vaikų socializacijos centruose situacija panaši – vienam auklėtojui tenka nuo 1.6 vaikų (Kauno vaikų socializacijos centre „Saulutė“) iki 2.8 vaikų (Vėliučionių vaikų socializacijos centras) priežiūra (kitose vaikų socializacijos centruose, t. y. Vilniaus vaikų socializacijos centre – už 2.2 vaikus; Gruzdžių vaikų socializacijos centre – už 2.6 vaikus; Kauno vaikų socializacijos centre ir vaikų socializacijos centre „Širvėna“ – už 2.7 vaikus). Lyginant su 2012 m. duomenimis, situacija pakitusi labai nežymiai.

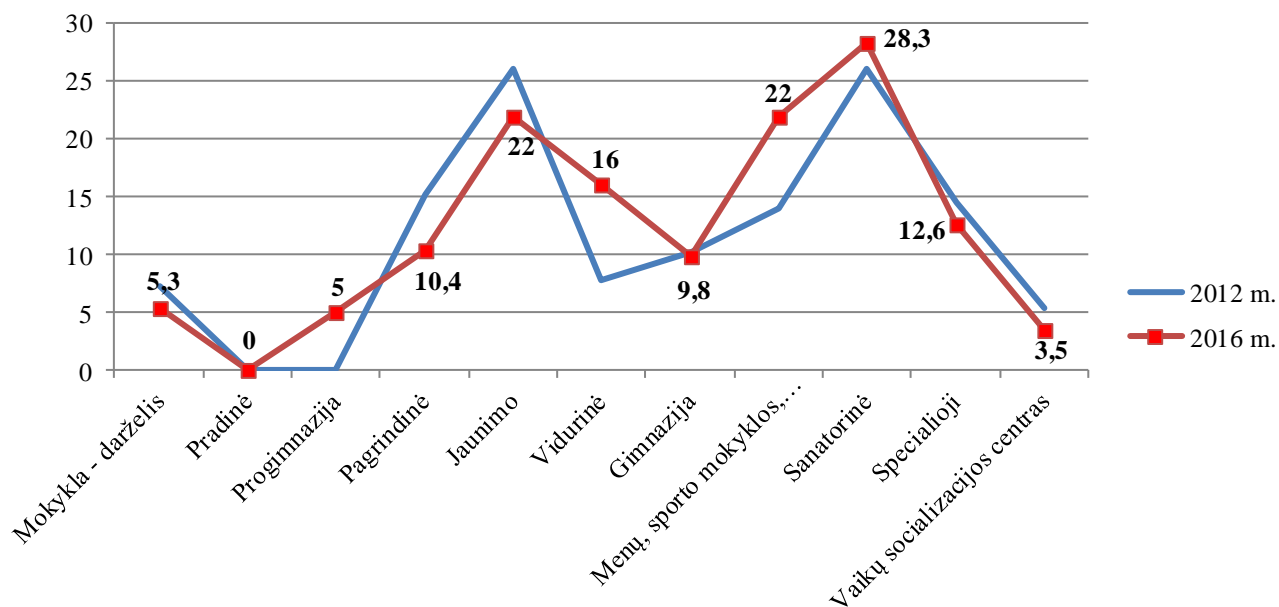
Konservatorijose (menų (sporto) mokyklose) vienam auklėtojui tenkančių prižiūrėti vaikų skaičius yra didžiausias lyginant su kitoms ugdymo įstaigų paskirčių grupėms priklausančiomis mokyklomis (vidutiniškai vienam auklėtojui tenka 19.2 vaikų priežiūra; 2012 m. duomenimis – vidutiniškai 36 vaikai), tačiau manytina, jog tokia situacija konkrečiais atvejais pateisintina, nes daugelis šių mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų yra ne jaunesni nei 9 klasės (I gimnazinės klasės) mokiniai, todėl turi daugiau atsakomybės, yra savarankiškesni ir, atitinkamai reikalingi daug mažesnės priežiūros nei kad, pavyzdžiui, ikimokyklinio ar priešmokyklinio amžiaus vaikai, gyvenantys mokyklų bendrabučiuose; be to, kaip parodė analizė, šių mokyklų bendrabučiuose

gyvena procentiškai ir daug mažesnis vaikų, kilusių iš socialinės rizikos šeimų, skaičius, kas, tikėtina, taip pat turi įtakos jiems reikalingos priežiūros poreikiui.

Naktiniai auklėtojai ir/ar budėtojai

Siekiant užtikrinti vaikų gerovę, svarbu užtikrinti jiems tinkamą gyvenimo bendrabutyje kokybę ir reikiamų paslaugų prieinamumą bei visapusišką priežiūrą ne tik dienos, tačiau ir nakties metu, todėl, manytina, reikalinga, kad mokyklų bendrabučiuose, be kitų specialistų, dirbtų ir naktiniai auklėtojai ir/ar budėtojai. Ugdymo įstaigų pateikta informacija apie jų turimuose bendrabučiuose dirbančius asmenis parodė, jog naktinis auklėtojas ir/ar budėtojas nedirba tik vienos ugdymo įstaigos – Jurbarko Antano Giedraičio-Giedriaus gimnazijoje bendrabutyje, nors 2012 m. duomenimis budėtojo etatas šioje ugdymo įstaigoje buvo numatytas ir užimtas.

9 grafikas. 2012 m. ir 2016 m. duomenų palyginimas apie mokyklų bendrabučiuose dirbantiems budėtojams ir/ar naktiniams auklėtojams tenkančių priežiūrėti vidutinį vaikų skaičių pagal atskiras ugdymo įstaigų paskirčių grupes

Vertinant vaikų skaičių, tenkantį vienam bendrabutyje dirbančiam naktiniam auklėtojui ir/ar budėtojui (pagal mokyklų paskirčių grupes – žr. grafikas Nr. 9) matyti, jog vidutiniškai vienas iš ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių naktinių auklėtojų ir/ar budėtojų yra atsakingas už 9.8 vaikų (gimnazijų bendrabučiuose), 10.4 vaikų (pagrindinių mokyklų bendrabučiuose), 12.6 (specialiųjų mokyklų bendrabučiuose) ir kt. (Priedas Nr. 6). Lyginant su 2012 m. buvusia situacija – padėtis šiuo metu yra pagerėjusi. Iš kitos pusės, konkrečiose įstaigose, nors ir priskirtinose tai pačiai ugdymo įstaigų grupei, situacija skiriasi, pavyzdžiui:

gimnazijų bendrabučiuose dirbantiems naktiniams auklėtojams ir/ar budėtojams tenka nuo 2.5 (Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija) ar 3.1 (Kaišiadorių rajono Algirdo Brazausko gimnazija) vaikų iki 19 (Pakruojo rajono Žeimelio gimnazija), 19.5 (Radviliškio rajono Šeduvos gimnazija) ar net 30 (Mažeikių rajono Židikų Marijos Pečkauskaitės gimnazija) vaikų priežiūra;

dalyje *pagrindinių mokyklų* paskirties grupei priklausančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių naktinių auklėtojų ir/ar budėtojų tenka 4 vaikų (Biržų „Aušros“ pagrindinė mokykla) ar vidutiniškai 4.5 vaikų (Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla) priežiūra, kai tuo tarpu kitose – ir 4 kartus didesnis darbo krūvis, t. y. tenka rūpintis 17.2 vaikų (Vilniaus „Vilnios“ pagrindinė mokykla) ar 18.5 vaikų (Vilniaus „Šaltinio“ pagrindinė mokykla) priežiūra.

konkrečių *specialiųjų mokyklų* bendrabučiuose dirbantiems naktiniams auklėtojams ir/ar budėtojams tenkantis darbo krūvis taip pat labai skiriasi – jiems tenkantis prižiūrėti nepilnamečių skaičius svyruoja nuo 3 – 5 vaikų (pavyzdžiui, Utenos specialiojoje mokykloje – daugiafunkciniame centre, Šiaulių specialiojo ugdymo centre, Telšių „Vilties“ mokykloje, Šiaulių sutrikusios klausos vaikų ugdymo centre ir kt.) iki 23 – 28 (Akmenės rajono Dabikinės specialiojoje mokykloje, Alytaus rajono Simno specialiojoje mokykloje; Šiaulių sanatorinėje mokykloje) ar net 30 vaikų (Panevėžio kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų pagrindinėje mokykloje) ir beveik 32 vaikų (Šalčininkų specialiojoje mokykloje) priežiūros.

Apibendrinant aukščiau nurodytą informaciją apie ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių asmenų – auklėtojų ir naktinių auklėtojų/budėtojų – skaičių, kaip ir 2013 m. atlikus analogišką tyrimą atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktų, kurie reglamentuotų jų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes (specialiųjų poreikių vaikai, socialinės rizikos vaikai ir pan.) – nėra priimta, o tai, manytina, sudaro prielaidą vaiko teisių pažeidimams, nes ne visada ugdymo įstaigų bendrabučiuose yra pakankamas specialistų skaičius, kuris sudarytų sąlygas užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą dienos ir/ar nakties metu, saugią jų gyvenimo ir mokymosi aplinką. Be to, pastebėtina, jog daugeliu atvejų bendrabutyje dirbančio personalo skaičius yra tiesiogiai susijęs su konkrečiai įstaigai skiriamu finansavimu, kas visų pirma ir turi įtakos, kiek iš numatytų darbuotojų etatų realiai užimta.

VIII. UGDYMO ĮSTAIGŲ, TURINČIŲ BENDRABUČIUS, PROBLEMOS

Ugdymo įstaiga, suteikdama mokiniui bendrabutį, įsipareigoja jam sudaryti tinkamas gyvenimo, ugdymo(si) ir laisvalaikio sąlygas, t. y. užtikrinti vaiko geriausius interesus ir poreikius atitinkančią bendrabučio aplinką ir paslaugų teikimą. Nepaisant to, tyrimo metu ugdymo įstaigų pateikti duomenys atskleidė, kad tam tikrais atvejais mokyklų prisiimtų įsipareigojimų vykdymas yra ribotas ir/ar apsunkintas dėl įvairių ugdymo įstaigoms (bendrabučiams) kylančių problemų, kurių sprendimas daugeliu atvejų reikalauja, visų pirma, didesnio šioms mokykloms skirtino finansavimo.

Apibendrinus mokyklų pateiktą medžiagą, išskirtinos šios ugdymo įstaigų iškeltos aktualiausios problemos:

- **Finansinės** – skiriamų lėšų nepakanka papildomai reikalingiems darbuotojų (sveikatos priežiūros specialistų, auklėtojų, auklėtojų padėjėjų, naktinių auklėtojų ar budėtojų) etatams steigti, dėl ko nukenčia vaikams teikiamų paslaugų kokybė (Kazlų Rūdos specialioji mokykla, Kauno kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras, Raseinių specialioji mokykla, Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinė mokykla, Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla, Vilniaus lietuvių namai, Gelgaudiškio „Šaltinio“ specialiojo ugdymo centras, Kauno Juozo Gruodžio konservatorija).

- **Tinkamos gyvenamosios ir ugdymo(si) aplinkos užtikrinimo**

1. Gyvenamųjų patalpų trūkumas, dėl ko sudėtinga sumažinti viename kambaryje gyvenančių vaikų skaičių, užtikrinti jiems privačią erdvę (*Rietavo savivaldybės Žadvainių pagrindinė mokykla, Kelmės specialioji mokykla, Šiaulių specialiojo ugdymo centras, Šiaulių rajono Gruzdžių vaikų socializacijos centras*).

2. Buitinių patalpų vaikų socialinių įgūdžių ugdymui (virtuvėlės, skalbyklos-savitarnos dirbtuvių) trūkumas (*Šiaulių sanatorinė mokykla*).

3. Nepakankamai pritaikyta aplinka mokiniams, turintiems didelius ir labai didelius ugdymosi poreikius, taip pat vaikams su judėjimo negalia (*Kauno Prano Daunio aklujų ir silpnaregių ugdymo centras, Klaipėdos „Medeinės“ mokykla, Kretingos Marijos Tiškevičiūtės mokykla, Vilniaus Verkių mokykla – daugiafunkcinis centras*).

4. Gyvenamosios patalpos neatitinka šiuolaikinės ugdymo(si) aplinkos, jose gyvenantiems vaikams nėra sudarytas jaukumas, todėl jas būtina atnaujinti (remontuoti) bei modernizuoti,

užtikrinti, kad vaikų gyvenimui bendrabutyje būtų sudarytos kuo labiau namų aplinkai artimesnės sąlygos (*Kazlų Rūdos specialioji mokykla, Kauno kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centras, Kauno Prano Daunio aklujų ir silpnaregių ugdymo centras, Kauno specialioji mokykla, Kauno vaikų socializacijos centras, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija, Prienų „Žiburio“ gimnazija, Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija, Šiaulių rajono Meškuičių gimnazija, Šilutės rajono „Diemedžio“ ugdymo centras, Kaišiadorių specialioji mokykla, Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija, Plungės specialiojo ugdymo centras, Šalčininkų specialioji mokykla, Biržų rajono Vaikų socializacijos centras „Širvėna“, Vilniaus Verkių mokykla – daugiafunkcinis centras, Kauno vaikų socializacijos centras, Kupiškio mokykla „Varpelis“, Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija, Vilniaus vaikų socializacijos centras, Biržų „Aušros“ pagrindinė mokykla, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla*

5. Gyvenamosiose patalpose esantis inventorių – baldai, šviestuvai, patalynė ir kt. – susidėvėjęs (*Kazlų Rūdos specialioji mokykla, Klaipėdos Litorinos mokykla, Klaipėdos Stasio Šimkaus konservatorija, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija, Mažeikių rajono Židikių Marijos Pečkauskaitės gimnazija, Raseinių specialioji mokykla, Kaišiadorių specialioji mokykla, Kaišiadorių specialioji mokykla, Kaišiadorių rajono Žiežmarių gimnazija, Biržų „Aušros“ pagrindinė mokykla*) ar jo trūksta (*Mažeikių rajono Židikių Marijos Pečkauskaitės gimnazija, Prienų „Žiburio“ gimnazija, Raseinių specialioji mokykla, Rietavo Lauryno Ivinskio gimnazija, Plungės „Saulės“ gimnazija*), todėl jį būtina, atitinkamai, atnaujinti ir/ar įsigyti.

6. Sanitarinės patalpos ir jose esantys sanitariniai mazgai, inžineriniai vamzdiniai (tinklai) susidėvėję, todėl reikalinga atlikti jų renovaciją (*Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazija, Biržų rajono Vaikų socializacijos centras „Širvėna“, Vilniaus Verkių mokykla – daugiafunkcinis centras, Kauno vaikų socializacijos centras, Biržų „Aušros“ pagrindinė mokykla, Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla*

7. Lauko žaidimų įrengimai neatitinka saugumo reikalavimų – *Kauno specialioji mokykla.*

• **Socialinio pobūdžio**

Reikalingas nuolatinis darbas ne tik su vaikais iš socialinės rizikos šeimų, bet ir su jų tėvais, nes:

1. Tėvai nepakankamai dalyvauja sprendžiant vaikų priežiūros klausimus, jais nesirūpina - vaikai iš namų atvyksta nenuprasti, vilkėdami nešvarius rūbus, neturintys švirių rūbų pasikeitimui. Tėvai ne visada aprūpina vaikus higienos priemonėmis (*Klaipėdos „Medeinės“ mokykla, Klaipėdos rajono Lapių pagrindinė mokykla, Šalčininkų specialioji mokykla, Vilniaus „Vilnios“ pagrindinė mokykla, Joniškio rajono Žagarės specialioji mokykla, Kazlų Rūdos specialioji mokykla*).

2. Vaikai kartais nenori laikytis elgesio normų bei taisyklių, yra linkę pažeisti vidaus tvarkos taisykles. Be to, vaikai ne visada turi pakankamus socialinius įgūdžius – jiems trūksta higienos ir savitvarkos įgūdžių, savarankiškumo (*Šiaulių rajono Meškuičių gimnazija, Radviliškio Šeduvos gimnazija, Ukmergės rajono Siesikų gimnazija, Kauno Juozo Gruodžio konservatorija, Ukmergės rajono Siesikų gimnazija, Anykščių Jono Biliūno gimnazija, Gelgaudiškio „Šaltinio“ specialiojo ugdymo centras*).

• **Kitos problemos**

1. Per maža pinigų suma, skiriama vieno mokinio maitinimui, todėl sunku užtikrinti vaikams pilnavertišką ir jų poreikius atitinkančią mitybą, ypač įvertinus, jog daug bendrabučio gyventojų iš namų jokio papildomo maisto neatsiveža (*Kauno kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų ugdymo centras, Širvintų rajono Gelvonų vidurinė mokykla, Vilniaus rajono Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazija*).

2. Per mažas vienam vaikui nustatytas skiriamas vandens kiekis – *Plungės rajono Alsėdžių gimnazija.*

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į Plungės rajono Alsėdžių gimnazijos pateiktą informaciją, jog problema, susijusi su vandens kiekio ribojimu mokiniams, yra išlikusi –

neatsižvelgiant į vaikų poreikius bendrabutyje gyvenančiam mokiniui per parą yra skiriami tik 6 litrai vandens ir 5 litrai kaip ir kiekvienam gimnazijos mokiniui (iš viso – 11 litrų), o vaikų globos namuose gyvenančiam vaikui - 120 litrų per parą (t. y. nebuvo atsižvelgta į 2013 m. birželio 21 d. vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažymoje Nr. (6.6- 2012-52)-PR-117 pateiktą rekomendaciją spręsti minėtą situaciją), 2016 m. rugsėjo 8 d. raštu Nr. (6.7-2016-32)2-970 kreipėsi į Plungės rajono savivaldybės administraciją, prašydama nedelsiant spręsti klausimą dėl didesnio vandens kiekio skyrimo Gimnazijos bendrabutyje gyvenantiems vaikams. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė minėtame rašte atkreipė dėmesį, jog asmens higiena – svarbi kiekvieno žmogaus sveiko gyvenimo dalis, kuri padeda apsisaugoti nuo daugelio infekcinių ligų, kad sveikata yra žmogaus vertybė ir gyvenimo pagrindas, <...> nacionalinis turtas ir kapitalas, kurio saugojimas ir puoselėjimas yra svarbiausias valstybės tikslas <...> (remiantis Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XII-964 patvirtinta Lietuvos sveikatos 2014 – 2025 strategija), ir kad higienos normų užtikrinimas bei jų laikymasis tiesiogiai įtakoja vaikų sveikatą, todėl turėtų būti dedamos visos pastangos jas užtikrinti, o ne vengti jų vykdymo dėl galimai turimų ribotų finansinių resursų ar kitų priežasčių.

Plungės rajono savivaldybės administracijos direktorius 2016 m. spalio 3 d. raštu Nr. AS-5590 informavo, jog, sprendžiant Plungės rajono Alsėdžių gimnazijos iškeltą bei aukščiau minėtame vaiko teisių apsaugos kontrolierės rašte nurodytą problemą, buvo nutarta formuojant savivaldybės 2017 m. biudžetą numatyti papildomus asignavimus gimnazijos bendrabutyje esamiems trūkumams šalinti, t. y. patvirtinti 50 litrų šalto vandens per parą normą 1 vaikui, mokiniui, etatiniam bendrabučio darbuotojui ar bendrabučio gyventojui, kurie naudojami bendromis voniomis ir dušinėmis.

3. Trūksta lėšų vaikų užimtumui skatinti (vystyti) – įvairioms popietinėms veikloms, kanceliarinėms prekėms ir stalo žaidimams įsigyti (*Klaipėdos Litorinos mokykla, Utenos specialioji mokykla – daugiafunkcinis centras, Joniškio rajono Žagarės specialioji mokykla*). Daugelis bendrabutyje gyvenančių vaikų yra kilę iš socialinės rizikos šeimų, todėl pramogoms ir išvykoms jie pinigų neturi, nors tai motyvuoja jų tinkamą elgesį, gerą mokymąsi.

4. Trūksta skiriamų lėšų valymo/skalbimo priemonėms, higienos reikmenims įsigyti (*Plungės „Saulės“ gimnazija, Plungės specialiojo ugdymo centras, Prienų „Revuonos“ pagrindinė mokykla*).

Apibendrinant, ugdymo įstaigų iškeltų problemų analizė parodė, jog tik nedaugelio mokyklų bendrabučiuose vaikams yra sudarytos tinkamos ir jų poreikius visapusiškai tenkinančios gyvenimo sąlygos, taip pat sąlygos prasmingai leisti laisvalaikį, o esamų specialistų skaičius leidžia užtikrinti jiems reikalingų paslaugų prieinamumą laiku, vaikų tinkamą saugumą bei priežiūrą naktį. Tuo tarpu kituose mokyklų bendrabučiuose padėtis dažnai žymiai sudėtingesnė, susidariusią situaciją sunkina tai, jog ugdymo įstaigoms ilgą laiką neskiriamos lėšos (ar jų skiriama pernelyg mažai) bendrabučio problemoms spręsti (t. y. problemos, nepaisant jų aktualumo, daug metų nėra sprendžiamos iš esmės). Išskirtini ir paminėtini atvejai, kai dėl bendrabučio būklės vaikai priversti gyventi antisanitarinėmis sąlygomis (Joniškio „Saulės“ pagrindinė mokykla), kas ne tik nesuderinama su vaiko interesais ir pažeidžia jo teisę į saugią ir sveiką aplinką, tačiau, manytina, kartu sudaro ir prielaidas pažeisti jo orumą, galiausiai, verčia abejoti už vaiko gerovę atsakingų institucijų sprendimo pagrįstumu bei atitikimu vaiko interesams, kai vaikai perkeliama gyventi į tokį bendrabutį dėl jų namuose esančių netinkamų buitinių sąlygų (dėl gyvenimo socialiniame būste be patogumų), nors bendrabutyje padėtis sąlyginai tokia pati ar net, galimai, blogesnė. Atvejai, kai nėra lėšų net higienos reikmenims įsigyti ar ieškoma privačių rėmėjų patalynėi įsigyti (Plungės „Saulės“ gimnazija, Plungės specialiojo ugdymo centras, Prienų „Revuonos“ pagrindinė mokykla) taip pat rodo, jog pernelyg dažnai nepaisoma geriausių vaiko interesų užtikrinimo svarbos, savivaldybėse neskiriamas pakankamas dėmesys vaikui, jo gerovei, nors tai, įvertinus vaikų pažeidžiamumą, turėtų būti laikoma prioritetu.

Išvados:

Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktos tyrimo medžiagos ir to, kas nurodyta šios pažymos atitinkamose dalyse, darytinos šios išvados:

1. Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnis įtvirtina vaiko teisę į mokslą. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis. Tiek valstybė (jos institucijos), tiek tėvai (vaiko globėjai/rūpintojai) turi pareigą užtikrinti, kad būtų sudarytos realios galimybės ir sąlygos įgyti privalomą išsilavinimą bei užtikrinti vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 1 ir 4 dalies nuostatomis, mokinys, priimtas mokytis į bendrojo ugdymo mokyklą iš nepriskirtos tai mokyklai aptarnavimo teritorijos, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu apgyvendinamas bendrabutyje.

2. Iš viso Lietuvoje yra 95 ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius (2012 m. – 106), iš kurių: 37 – gimnazijos, 1 vidurinė mokykla, 54 pagrindinės mokyklos, 1 progimnazija ir 2 pradinės mokyklos.

Mokyklų turimuose bendrabučiuose yra sudaryta galimybė gyventi iš viso 5292 mokiniams, tačiau faktiškai juose gyvena 3172 mokiniai (iš jų – 2718 vaikai), taigi yra užimta 60 proc. visų ugdymo įstaigų bendrabučiuose esančių gyvenamųjų vietų (2012 m. – 59 proc.).

3. Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašuose yra trūkumų:

3.1. Priėmimo į bendrabutį tvarkos aprašai nepakankamai detalūs, juose trūksta su priėmimo tvarka susijusių klausimų (prašymo pateikimu, prašymo nagrinėjimu bei sprendimo dėl apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje priėmimu) aiškesnio reglamentavimo.

3.2. Nepaisant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatų, jog mokyklų bendrabučiuose apgyvendinami mokiniai, priimti mokytis *ne iš tai mokyklai priskirtos teritorijos*, šia teisės norma mokyklos ne visada tinkamai vadovaujasi:

- nustatydamos, jog ugdymo įstaigos bendrabutyje gali gyventi tik šios mokyklos mokiniai, sudaro sąlygas bendrabutyje apgyvendinti ir vaikus iš mokyklos aptarnavimo teritorijos;

- nepriklausomai nuo to, jog vaikas gyvena atitinkamai mokyklai priskirtoje teritorijoje, sudaro teises prielaidas bendrabutyje gyventi mokiniams iš socialiai remtinų ar socialinės rizikos šeimų, smurtą patiriantiems vaikams ir pan.

3.3. Pažeidžiant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 36 straipsnio 6 punkto nuostatas, jog mokinių gyvenimo valstybinės ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklos bendrabutyje išlaidos apmokamos iš mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos ūkio lėšų, numatytas apmokėjimas už gyvenimą bendrabutyje.

3.4. Nuostatos parengtos vadovaujantis teisės aktais, pripažintais netekusiais galios.

4. Bendrabutyje gyvenančių mokinių skaičius sudaro apie 0.8 proc. visų mokyklose besimokančių mokinių (palyginimui, 2012 m. – 0.97 proc.).

5. Ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena 110 ikimokyklinio amžiaus vaikų, nors jiems, ypač ankstyvajame amžiuje, ypatingai svarbus gyvenimas šeimos aplinkoje bei emociškai artimų asmenų (tėvų) auklėjimas ir priežiūra. Šis skaičius sudaro 4.1 proc. visų mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų ir nors jis, iš vienos pusės, bendrame kontekste tik keliais procentais didesnis nei 2012 m. (33 (1.9 proc.) vaikai – 2012 m., 110 (4.1 proc.) vaikų – 2016 m.), tačiau, iš kitos pusės, ikimokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, skaičiaus padidėjimas, manytina, rodo, jog vis dar dažnai nededama pakankamai pastangų (šeimos, suinteresuotų institucijų ir pan.), siekiant išvengti vaiko atskyrimo nuo jiems artimiausios – šeimos – aplinkos.

6. Priežastys, dėl kurių vaikai darbo dienomis lieka gyventi ugdymo įstaigos bendrabutyje: didelis atstumas nuo gyvenamosios vietos iki mokyklos (1659 (61 proc.) vaikai); blogas

susisiekimas su mokykla (80 (3 proc.) vaikų); neformaliojo užsiėmimo būrelių lankymas po pamokų (42 (1.5 proc. vaikai); vaiko turimi labai dideli ar dideli specialieji ugdymo(si) poreikiai, dėl ko jų pavėžėjimas labai apsunkintas (353 (13 proc.) vaikai); sunki šeimos materialinė padėtis ar vaiko interesus neatitinkančios socialinės šeimos gyvenimo sąlygos (253 (9.3 proc.) vaikai); vidutinės priežiūros priemonės paskyrimas (135 (5 proc.) vaikai); kitos priežastys – tėvų naktinis ar pamaininis darbas, tėvų sveikatos problemos, paties vaiko elgesio ir socialinės – pedagoginės problemos bei kt. (196 (7 proc.) vaikai).

7. Tinkamai užtikrintas mokinių pavėžėjimas leistų išvengti dalies vaikų apgyvendinimo ugdymo įstaigų bendrabučiuose. Visgi ne visos mokyklos turi reikalingą transportą (31 ugdymo įstaigoje, turinčioje bendrabutį, besimokančių mokinių pavėžėjimas nėra užtikrinamas arba užtikrinamas tik iš dalies, nes mokykla neturi geltonojo autobusiuko arba vieno turimo geltonojo autobusiuko ar kito mokyklos turimo transporto neužtenka patenkinti visų mokinių poreikius); mokyklos turimas transportas nėra pritaikytas, pavyzdžiui, neįgalių vaikų pavėžėjimui.

8. Globėjai (rūpintojai), pažeisdami teisės aktų nuostatas, ne visada gyvena kartu su globojamu (rūpinamu) vaiku.

Iš 2718 mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų – 299 jų yra globojami (iš jų: 189 vaikų globėjas (rūpintojas) yra socialinės globos įstaiga, o 110 vaikų – fizinis asmuo), t. y. mokyklų bendrabučiuose gyvena 11 proc. (2012 m. – 14 proc.) globojamų vaikų lyginant su bendru mokyklų bendrabučiuose gyvenančių vaikų skaičiumi. Lyginant 2016 m. ir 2012 m. duomenis, ypač ryškus skirtumas tarp bendrabutyje gyvenančių vaikų iš socialinės globos įstaigų skaičiaus (2012 m. 369 vaikai, 2016 m. – 189 vaikai).

Kitos problemos, susijusios su globojamų vaikų apgyvendinimu ugdymo įstaigos bendrabutyje – nesudaryta galimybė savaitgaliais grįžti į socialinės globos įstaigas; per maža skiriama pinigų suma vaikų asmeninėms išlaidoms; ne visada tinkamai įvertinamas sprendimo apgyvendinti globojamą vaiką ugdymo įstaigos bendrabutyje atitikimas nepilnamečio interesams ir teisės aktų nuostatoms.

9. Iš 2718 vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, 552 (20 proc.) yra kilę iš socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus. Šis skaičius, lyginant su 2012 m. duomenimis (476 vaikai, 15.9 proc. visų bendrabučiuose gyvenančių vaikų), yra žymiai didesnis ir tai iš dalies sietina su netinkamu socialinės rizikos šeimų problemų sprendimu ir nepakankamu socialiniu darbu.

10. Išlieka problema, jog vaikų (tarp jų – ir priešmokyklinio amžiaus) apgyvendinimu mokyklos bendrabutyje dažnai yra sprendžiamos šeimų socialinės problemos, o mokyklos, turinčios bendrabučius, iš dalies tampa alternatyva socialinės globos įstaigoms. Kai kurios ugdymo įstaigos turi palikusios po keletą neapgyvendintų bendrabučio kambarių, jei iškiltų neatidėliotinas poreikis apgyvendinti vaiką susidarius nepalankiai situacijai namuose (šeimoje).

11. Elgesio problemų turinčių vaikų (nelankančių mokyklos, linkusių nusikalsti ir pan.) apgyvendinimas ugdymo įstaigos bendrabutyje kai kuriais atvejais tampa alternatyva Lietuvos Respublikos minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme nustatytoms minimalios ar net vidutinės priežiūros priemonėms.

12. Nepaisant aplinkybės, jog, apgyvendinus iš socialinės rizikos šeimų kilusius vaikus ugdymo įstaigų bendrabučiuose laikinai (darbo dienomis) išsprendžiami jų saugumo ir saugios aplinkos užtikrinimo klausimai, visgi jų teisių užtikrinimo šeimose problema išlieka jiems grįžus į šeimas savaitgaliais ir atostogų metu.

13. Vaiko teisių apsaugos skyriai ne visada tinkamai atlieka jiems priskirtas funkcijas, susijusias su vaiko teisių ir jo geriausių interesų įgyvendinimo užtikrinimu, nes ne visuomet yra skiriamas dėmesys bei imamasi konkrečių, šeimos poreikius atitinkančių, priemonių vaikų ir tėvų tarpusavio ryšio išsaugojimui bei stiprinimui, ne visada domimasi tėvų pareigų įgyvendinimo vaikų atžvilgiu aspektais, nesvarstomas poreikio gyventi mokyklos bendrabutyje aktualumas pasikeitus šeimoje atitinkamoms aplinkybėms, ne visada iš esmės ir visapusiškai įvertinamos vaikų geriausių

interesų užtikrinimo galimybės, ne visuomet atsižvelgiama į vaiko nuomonę dėl gyvenimo mokyklos bendrabutyje, nors pakitęs vaiko elgesys reikalauja neatidėliotinių sprendimų ir pan.

14. Vis dar nėra teisės aktų, kurie reglamentuotų ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių asmenų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes (specialiųjų poreikių vaikai, socialinės rizikos vaikai ir pan.).

Dažniausiai ugdymo įstaigų bendrabučiuose tiesiogiai su vaikais dirbančių asmenų – auklėtojų ir budėtojų (naktinių auklėtojų) – skaičius yra per mažas patenkinti būtiniausius vaiko poreikius, ir tokia situacija sudaro prielaidas vaiko teisių pažeidimams.

15. Ugdymo įstaigų prisiimtų įsipareigojimų vykdymas yra ribotas ir/ar apsunkintas dėl įvairių ugdymo įstaigoms (bendrabučiams) kylančių problemų:

15.1. finansinių (skiriamų lėšų nepakanka papildomai reikalingiems darbuotojų (sveikatos priežiūros specialistų, auklėtojų, auklėtojų padėjėjų, naktinių auklėtojų ar budėtojų) etatams steigti.

15.2. tinkamos gyvenamosios ir ugdymo(si) aplinkos užtikrinimo – gyvenamųjų patalpų trūkumas, dėl ko sudėtinga sumažinti viename kambaryje gyvenančių vaikų skaičių, užtikrinti jiems privačią erdvę; buitinių patalpų vaikų socialinių įgūdžių ugdymui trūkumas; nepakankamai pritaikyta aplinka mokiniams, turintiems didelių ir labai didelių ugdymosi poreikius, taip pat vaikams su judėjimo negalia; gyvenamųjų patalpų neatitikimas šiuolaikinei ugdymo(si) aplinkai; susidėvėjęs gyvenamosiose patalpose esantis inventorių; susidėvėjusios sanitarinės patalpos ir jose esantys sanitariniai mazgai, inžineriniai vamzdiniai (tinklai); saugumo reikalavimų neatitinkantys lauko žaidimų įrenginiai.

15.3. socialinio pobūdžio – reikalingas nuolatinis darbas ne tik su vaikais iš socialinės rizikos šeimų, bet ir su jų tėvais, nes tėvai nepakankamai dalyvauja sprendžiant vaikų priežiūros klausimus, jais nesirūpina, o vaikai kartais nenori laikytis elgesio normų bei taisyklių, yra linkę pažeisti vidaus tvarkos taisykles, be to, jie ne visada turi pakankamus socialinius įgūdžius.

15.4. Kitos – per maža pinigų suma, skiriama vieno mokinio maitinimui; per mažas vienam vaikui nustatytas skiriamas vandens kiekis; trūksta lėšų vaikų užimtumui skatinti (vystyti) – įvairioms popietinėms veikloms, kanceliarinėms prekėms ir stalo žaidimams įsigyti; trūksta skiriamų lėšų valymo/skalbimo priemonėms, higienos reikmenims įsigyti.

Mokyklų bendrabučiuose susidariusią situaciją sunkina tai, jog ugdymo įstaigoms ilgą laiką neskiriamos lėšos (ar jų skiriama pernelyg mažai) iškilusioms problemoms spręsti, pernelyg dažnai nepaisoma geriausių vaiko interesų užtikrinimo svarbos, neskiriamas pakankamas dėmesys vaikui, jo gerovei, nors tai, įvertinus vaikų pažeidžiamumą, turėtų būti laikoma prioritetu.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta, atsižvelgdama į teisės aktuose įtvirtintus prioritetinius vaiko interesų bei vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principus, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 1 punktu, 14 straipsnio 5 dalimi ir 24 straipsnio 7 punktu, **nusprendžia:**

1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai:

1.1. Siūlyti pakartotinai svarstyti galimybę priimti atitinkamus teisės aktus, reglamentuojančius ugdymo įstaigų bendrabučiuose dirbančių specialistų darbo laiko sąnaudų normatyvus ir, atitinkamai, personalo sudėtį bei skaičių (pagal atskiras mokyklų paskirčių grupes ar pagal atskiras mokinių grupes), siekiant sudaryti visapusiškai vaikų poreikius atitinkančias gyvenimo ir ugdymo(si) sąlygas mokyklų bendrabučiuose.

2. Savivaldybėms:

2.1. Spręsti mokinių pavėžėjimo į ugdymo įstaigas problemas, siekiant sumažinti mokinių, gyvenančių mokyklų bendrabučiuose dėl neužtikrinto pavėžėjimo ar nepakankamai išvystytos

transporto sistemos, skaičių.

2.2. Svarstyti ir ieškoti galimybių, įvertinus savivaldybėje veikiančių ugdymo įstaigų bendrabučių poreikius ir atsižvelgus į vaiko teisių apsaugos kontrolierės tyrime nurodytas atitinkamoms mokykloms su bendrabučiais kylančias problemas (tyrimo VIII dalis), skirti šioms mokslo įstaigoms papildomą finansavimą – reikalingiems specialistų etatams bendrabučiuose steigti ir išlaikyti, bendrabutyje gyvenančių vaikų gyvenimo, mokymosi ir poilsio sąlygoms gerinti, kitoms problemoms, kylančioms dėl finansinių resursų trūkumo, spręsti.

2.3. Atidžiai vertinti atvejus, kai ugdymo įstaigų bendrabučiuose gyvena vaikai iš socialinės globos įstaigų ar kurie yra globojami (rūpinami) fizinių asmenų (ypač, kai nesudaryta galimybė šiems vaikams savaitgaliais grįžti į socialinės globos įstaigas/pas globėjus (rūpintojus). Paaiškėjus vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų netinkamo vykdymo atvejui(ams) – spręsti globėjo (rūpintojo) atsakomybės ar globėjo pakeitimo klausimus.

2.4. Siekti, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikai ugdymo įstaigų bendrabučiuose būtų apgyvendinami tik išimtiniais atvejais ir tik tokiam laikotarpiui, kiek tęsiasi aplinkybės, dėl kurių vaiko apgyvendinimas bendrabutyje buvo būtinas.

2.5. Stiprinti ir plėsti socialinių paslaugų teikimą šeimai, taip pat užtikrinti, kad teikiamos paslaugos kaip įmanoma labiau atitiktų tikruosius paslaugų gavėjų poreikius (ne tik, kaip paprastai, būtų daugiausia orientuotos į gyvenimo sąlygų gerinimą ar gaunamų socialinių išmokų tinkamo panaudojimo kontrolę, tačiau nukreiptos ir į šeimos narių tarpusavio santykių gerinimą, atsakingos ir pozityvios tėvystės skatinimą bei ugdymą ir pan.). Be to, užtikrinti, kad paslaugų efektyvumas būtų nuolat vertinamas, o taikomos priemonės, priklausomai nuo pakitusių šeimos poreikių, būtų nedelsiant koreguojamos.

2.6. Užtikrinti, kad elgesio problemų turinčių vaikų (nelankančių mokyklos, linkusių nusikalsti ir pan.) apgyvendinimas ugdymo įstaigos bendrabutyje netaptų alternatyva Lietuvos Respublikos minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme nustatytoms minimalios ar vidutinės priežiūros priemonėms.

2.7. Skatinti glaudesnę vaiko teisių apsaugos skyrių specialistų ir socialinių darbuotojų bendradarbiavimą su ugdymo įstaigomis, keičiantis informacija apie vaikus (jų šeimas), kuriems galimai reikalingas socialinių paslaugų teikimas ar kita pagalba, taip pat siekiant užtikrinti socialinės rizikos šeimose augantiems ir mokyklų bendrabučiuose gyvenantiems vaikams reikalingų socialinių ir kitų paslaugų prieinamumą.

2.8. Prašyti savivaldybių administracijas iki 2017 m. sausio 30 d. informuoti raštu vaiko teisių apsaugos kontrolierę apie priimtus sprendimus (kartu nurodant atitinkamų sprendimų numatomus įgyvendinimo terminus) dėl kiekvieno iš aukščiau pateiktų siūlymų, skirtų vaikų, gyvenančių ugdymo įstaigų bendrabučiuose, padėčiai gerinti.

3. Ugdymo įstaigoms, turinčioms bendrabučius:

3.1. Siūlyti peržiūrėti Priėmimo į mokyklų bendrabučius tvarkos aprašus (toliau – Aprašas) ir, siekiant aiškumo, detaliau reglamentuoti priėmimo tvarkos klausimus – nurodyti, kokie dokumentai turėtų būti pateikti teikiant prašymą dėl vaiko apgyvendinimo bendrabutyje; apibrėžti sprendimo priėmimo dėl apgyvendinimo bendrabutyje tvarką ir terminus bei kt.

3.2. Siūlyti Priėmimo į mokyklų bendrabučius tvarkos aprašuose įtvirtinti minimalų vaiko amžių, nuo kurio jis gali būti priimtas gyventi į bendrabutį.

Be to, siūlyti, prieš apgyvendinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus bendrabutyje, šį klausimą derinti su miesto/rajono savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriais, siekiant objektyviai įvertinti tokio sprendimo atitikimą geriausiems vaiko interesams esant konkrečiai situacijai ir aplinkybėms, taip pat siekiant išvengti tėvų piktnaudžiavimo vaikų gerove, kai mažamečio apgyvendinimo ugdymo įstaigos bendrabutyje tikroji priežastis – tėvų vengimas prisiimti atsakomybę ir atlikti savo pareigas vaiko atžvilgiu.

3.3. Prašyti kurti glaudžius bendradarbiavimo ryšius su miesto/rajono vaiko teisių apsaugos skyrų specialistais ir apie bendrabutyje gyvenančio mokinio šeimą, galimai stokojančią socialinių įgūdžių, pastebėtas vaiko su tėvais bendravimo problemas, kitas tėvų valdžios įgyvendinimo problemas nedelsiant juos informuoti, siekiant užtikrinti vaikui ir šeimai reikalingos pagalbos teikimą.

3.4. Apie priimtus sprendimus dėl aukščiau pateiktų siūlymų prašyti ugdymo įstaigas informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę raštu iki 2017 m. sausio 30 d.

4. Pateikti šią pažymą žiniai Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių, taip pat Socialinių reikalų ir darbo bei Švietimo ir mokslo komitetams, pažymint pokyčių, būtinų vaikų teisėms bei jų geriausiems interesams užtikrinti, būtinybę.

5. Pateikti šią pažymą žiniai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, atkreipiant dėmesį į socialinių paslaugų teikimo problemas ir būtinybę užtikrinti jų atitikimą tikriesiems šeimų poreikiams, taip pat būtinybę užtikrinti socialinių paslaugų nustatymo ir teikimo kokybės kontrolės mechanizmų efektyvų veikimą.

PRIDEDAMA:

1. Priedas Nr. 1 – „Ugdymo įstaigos, turinčios bendrabučius ir juose gyvenančių vaikų skaičius (palyginimas su 2012 m. duomenimis)“, 5 lapai.
2. Priedas Nr. 2. – „Bendrabutyje gyvenančių globojamų vaikų skaičius (proc.)“;
3. Priedas Nr. 3 – „Bendrabutyje gyvenančių vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, skaičius (proc.)“, 1 lapas.
4. Priedas Nr. 4. – „Bendrabutyje gyvenančių vaikų iš socialinės rizikos šeimų skaičius pagal klasę, kurioje vaikas mokosi“, 1 lapas.
5. Priedas Nr. 5. ir Priedas Nr. 6 – „Auklėtojai“ ir „Budėtojai/naktiniai auklėtojai“, 1 lapas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė